

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

**UNELMIA JA ARKEA TAMPEREEN RATINANRANNASSA -
täydennysrakentamiskohde asukkaiden elettyinä ja koettuna paikkana**

Ympäristöpolitiikka ja aluetiede
Pro Gradu -tutkielma
Joulukuu 2017
Ohjaajat: Pekka Jokinen
Markus Laine
Minna Santaoja

Jonna Nyholm

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO, Johtamiskorkeakoulu, ympäristöpolitiikka ja aluetiede, Pro gradu – tutkielma, 40 op

NYHOLM, JONNA: Unelmia ja arkea Tampereen Ratinanrannassa - täydennysrakentamiskohde asukkaiden koettuna ja elettyinä paikkana

Pro gradu -tutkielma, 68 sivua, 2 liitesivua

Joulukuu 2017

Avainsanat: Ratinanranta, Tampere, täydennysrakentaminen, paikkakokemus, paikkatunne, paikka

Tutkielmani on tapaustutkimus, jossa selvitetään, miten Ratinanranta asuinympäristönä on muodostunut asukkaille arjen toiminnoissa erityiseksi paikaksi. Tutkimuksessa kartoitetaan niitä tekijöitä, jotka ovat keskeisesti vaikuttaneet asukkaiden paikkatunteeseen ja paikkaan kiinnittymiseen. Asuinympäristöllä on oleellinen merkitys asukkaiden arjessa, sillä kotona ja sen ympäristössä vietetään paljon aikaa. Kun asumista tarkastellaan suhteessa asuinympäristöön, nähdään asuminen osana kaupunkiyhteisön arkea ja kaupungin toiminnallista rakennetta.

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla Ratinanrannan taloyhtiöiden hallituksissa toimivia asukkaita. Taustoittavan aineistona tutkimuksessa olivat kaavoittajan ja kahden rakennuttajan haastattelut sekä suunnitteludokumentit ja lehtiartikkelit. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty teorialähtöistä sisällönanalyysia.

Ratinanrannan asukkaiden kokemukseen asuinpaikastaan ja elinympäristöstään vaikuttivat jokaisen oma elämäntilanne ja elämänvaihe. Samalla asuminen Ratinanrannassa toi asukkaiden elämäntapaan heitä yhdistäviä elementtejä. Ratinanranta asuinpaikkana määrittyi asukkaiden kokemana ja tulkitsemana paikkana sekä heidän konkreettisena osallisuutena asuinympäristöönsä. Ratinanrannalle luodun imagon kulmakivet, sijainti ja laatu, toistuivat asukkaiden mielikuvissa ja odotuksissa, mutta niiden merkitys tuli näkyväksi vasta asumisessa muodostuneiden kokemusten kautta. Toimintaympäristönä Ratinanranta rakentui visuaalisina ja auditiivisina ominaisuuksina, jotka olivat myös osa Ratinanrannan tunnelmaa. Täydennys- ja rantarakentamisen kohteena Ratinanranta on osa Tampereen keskustan kaupunkirakennetta, jolloin sijainnin ja saavutettavuuden eri ulottuvuudet olivat asukkaiden kokemuksessa oleellisia paikkaa rakentavia elementtejä. Asumisen suhde palveluihin, viheralueisiin ja liikkumisyhteyksiin päivittäisinä reitteinä ja yhteyksinä toisiin paikkoihin nousivat keskiöön asukkaiden paikkakokemuksissa. Ratinanrannan asukkaiden paikkatunnetta vahvisti yhdessä toimimisen myötä muodostunut yhteisöllisyys, sosiaalisen kontrollin tietäminen ja tunteminen sekä suvereniteetti.

Asukkaiden paikkaan kuulumisen tunne ja Ratinanrantaan identifioituminen vaihteli kunkin kokemuksissa ja näyttäytyi merkityksiltään eritasoisina. Ratinanranta asuinpaikkana merkitsi asukkaille asumisen kautta syntynyttä sisäpuolisuuden kokemusta, jonka syvyys ilmeni erilaisina paikkaan kuulumista määrittävinä rajanvetoina sekä kaupunkirakenteen osalta, että sosiaalisina käytäntöinä.

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Joutomaasta kalliiksi Ratinanrannan asuinalueeksi	5
2.1 Aatekilpailusta asemakaavaan.....	6
2.2 Rakentaminen yhteistyönä	9
2.3 Ratinanrannan markkinointi.....	11
3 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	12
3.1 Kaupunkisuunnittelun tilasta koetuksi paikaksi	12
3.2 Paikkakokemus ja paikkatunne	15
3.3 Paikkateoria tutkimuksen viitekehystenä	24
4 Aineisto ja menetelmät	26
4.1 Tapaustutkimus ja tutkijan asemoituminen.....	26
4.3 Ratinanrannan asukkaat ja aineisto.....	27
4.2 Tapaustutkimus ja analyysimetodi	32
5 Analyysi asukkaiden kokemuksista Ratinanrannasta asuinpaikkana.....	34
5.1 Mielikuvat ja odotukset.....	34
5.2 Punatiilitalot ja hiljaiset pihat.....	38
5.3 Kävellessä Laukonsiltaa pitkin kohti keskustaa.....	43
5.4 Talkoita ja vaikuttamisen vaikeutta	49
6 Johtopäätökset.....	54
7 Pohdintaa kaupunkisuunnittelusta	58
Lähteet.....	61
Liitteet	69

Kuviot ja taulukot

Kuvio 1 Ratinanrannan sijoittuminen Tampereen keskusta-alueella Tampereen valtatie eteläpuolella	3
Kuvio 2 Ratinanrannan yleissuunnitelma	8
Kuvio 3 Ratinanrannan asemakaava 2004	9
Kuvio 4 Ikkunat ja parvekkeet avautuvat järvelle päin.....	10
Kuvio 5 Talot aallonmurtajalta kuvattuina.....	40
Kuvio 6 Talojen välinen lasiseinä ja -ovet rajaavat alueen Tampereen valtatielle.	41
Kuvio 7 Rantabulevardi	46
Taulukko 1 Ratinanrannan ja koko Tampereen asukkaiden ikäluokittaiset ja perhekunnittaiset osuudet	28

1 Johdanto

Ympäristöllä on oleellinen merkitys asukkaan kokemukseen asuinpaikastaan. Kun asumista tarkastellaan yhdessä asuinympäristön kanssa, nähdään asuminen osana kaupungin toiminnallista rakennetta ja arkea kaupunkiyhteisössä. Asuinympäristöllä on aina vain enemmän merkitystä asukkailleen (mm. Strandell 2016; Mäenpää 2010, 61). Se on tärkeä osatekijä jo muuttopäätöstä tehtäessä ja se muodostaa merkittävän osan asukkaidensa arkea. Kaupungille asuinalue voi olla vetovoimatekijä kilpailussa koulutetusta työvoimasta ja investoinneista.

Suomessa asuinympäristön suunnittelua ja rakentamista säädellään maankäyttö- ja rakennuslailla lailla, johon on kirjattu hyvän elinympäristön edellytykset ja tavoitteet. Lain mukaan suunnittelun on oltava laadukasta, asiantuntemuksen monipuolista ja käsiteltävistä asioista on tiedotettava avoimesti. Laki myös takaa jokaiselle mahdollisuuden osallistua asioiden valmisteluun. Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on edistää turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan elin- ja toimintaympäristön suunnittelu ja rakentaminen. Suunnittelussa tulisi vaalia hyvää rakentamista, rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvoja sekä yhdyskuntien toimivuutta ja palvelujen saavutettavuutta. (Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999, 1§, 5§.)

Tampereen kaupungin maankäyttöä ja rakentamista ohjaavat ja säätelevät lakien lisäksi myös kaupunkistrategia ja ympäristöpoliittiset ohjelmat. Tavoitteissaan kaupunki on sitoutunut kestävän kehityksen periaatteisiin ja yhdeksi kestävästä yhdyskuntaa tukeväksi strategiseksi painotukseksi on nimetty kaupungin kasvun suuntaaminen yhdyskuntarakenteen sisään ja kaupunkirakenteen tiivistäminen (Tampereen kaupunki 2013b, 17). Ympäristöpoliittisiksi tavoitteiksi on asetettu muun muassa yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja täydennysrakentamiskohteiden suunnittelu ja toteutus vuoteen 2020 mennessä (Tampereen kaupunki 2012, 22). Maankäyttöä ja rakentamista koskevilla linjauksilla kaupunki pyrkii ehkäisemään painetta asemakaava-alueen lieverakentamiseen ja lisäämään viihtyisyyttä ja elinvoimaa. Yhtenä tavoitteiden saavuttamisen mittarina Tampereen kaupunki pitää asukkaiden tyytyväisyyttä asuinalueeseensa ja elinympäristöönsä (Tampereen kaupunki 2013a, 17).

Tampereella on vuodesta 2009 ollut käynnissä Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen eli EHYT-hanke, jonka tavoitteena on etsiä ja hyödyntää olemassa olevan kaupunkirakenteen sisältä asuntorakentamiseen soveltuvia alueita. Täydennysrakentamisen lähtökohtana on kaupungin kokonaisilmeen ja imagon kehittäminen. Tällöin pyritään sekä säilyttämään alueellinen kilpailukyky, että tarjoamaan laadukkaita ja hinnaltaan kilpailukykyisiä asumismahdollisuuksia. (Tampereen kaupunki 2009, 5-6.)

Tiivistä kaupunkirakentamista perustellaan Tampereella myös Tampereen väestömäärän kasvuennusteella, jonka mukaan vuotuisen väestökasvun arvioidaan olevan noin 2150 asukasta/vuosi. Vuoden 2030 lopussa Tampereella ennustetaan olevan yli 250 000 asukasta (Tampereen kaupunki 2015). Tärkeänä perusteena pidetään myös täydennysrakentamisen taloudellisuutta. Rakennettavalla alueella on yleensä valmis, tai pitkälle rakennettu kunnallistekniikka, joten täydennysrakentamiselle voidaan lisätä jo olemassa olevan infrastruktuurin käyttöastetta. Kaupunkirakennetta täydentämällä voidaan vähentää arkiliikennettä ja kehittää palveluita, sillä täydennysrakentamisen alueella on yleensä olemassa toimiva joukkoliikenne ja kunnallisia palveluita, joiden kehittäminen ja lisääminen mahdollistuvat väestöpohjan lisääntyessä (Strandell 2017, 36; Tampereen kaupunki 2009, 6). Tiivis ja korkea rakentaminen mahdollistavat myös maksimaalisen tuoton keskustan kalliilla tonttimaalla.

Keväällä 2016 Tampereen kaupungin Kestävä yhdyskunta -yksikkö tarjosi Tampereen yliopistolle ja muille Tampereen korkeakouluille gradu- ja lopputyöaiheita, jotka toimivat osana Tampereen kaupungin ympäristöpolitiikan 2020 vaikutusten arviointia. Tutkimukseni 'Unelmia ja arkea Tampereen Ratinanrannassa – täydennysrakentamiskohde elettyinä ja koettuna paikkana' liittyy vaikutusten arvioinnissa kaupungin maankäyttöön ekotehokkaan kaupunkirakenteen ja liikennejärjestelmien yhteyteen. Ratinanranta (Kuvio 1) on Tampereen ensimmäisiä keskusta-alueen tiivistämisen ja täydennysrakentamisen kohteita ja sen voidaan nähdä edustavan tämän päivän kaupunkisuunnittelua, maankäyttöä ja rantarakentamista. Aihe tarkentui Ratinanrannan asukkaiden näkemyksiin ja kokemuksiin asuinalueestaan, sillä Ratinanrannasta on julkisessa keskustelussa esitetty monenlaisia näkemyksiä ja siihen liittyi ristiriitaisiakin mielikuvia, joten lähdin selvittämään, minkälainen paikka Ratinanranta on asukkaiden kokemana nyt, kun he ovat asuneet siellä jo joitakin vuosia.

Kuvio 1 Ratinanrannan sijoittuminen Tampereen keskusta-alueella Tampereen valtatie eteläpuolella.

Tarkastelen tutkimuksessani, minkälainen Ratinanranta on asuinpaikkana, miten asukkaat sitä määrittelevät ja minkälaisten ympäristön piirteiden kautta sitä kuvaavat. Tässä tutkimuksessa kartoitan niitä asuinalueen piirteitä, jotka lisäävät tai heikentävät asukkaiden viihtymistä asuinalueellaan ja heidän kiinnittymistään asuinpaikkaansa. Syvä paikkatunne ja kokemus paikkaan kuulumisesta kiinnittävät asukkaat asuinpaikkaansa. Tällöin asuinpaikka tunnetaan omaksi, siitä ollaan kiinnostuneita ja siitä huolehditaan. Kiinnittyminen ulottuu paikan rakennetun ympäristön lisäksi paikan sosiaaliseen ja toiminnalliseen ulottuvuuteen. Tutkimustani ohjaavat seuraavat kysymykset:

1. Miten Ratinanranta asuinympäristönä on muodostunut asukkaille erityiseksi paikaksi?
2. Mitkä tekijät ovat keskeisesti vaikuttaneet asukkaiden paikkatunteeseen?

Tutkimukseni keskiössä on paikan muodostuminen asukkaiden arjen toiminnassa. Tarkastelen, miten suunnitteluvaiheen linjaukset, päätökset ja rakentamisen ratkaisut näyttäytyvät ja konkretisoituvat asukkaiden arjessa eli miten suunnittelun Ratinanranta vastaa asukkaiden arjen kokemuksiin sekä toimintaa mahdollistavina, että sitä rajoittavina tekijöinä. Suunnittelussa vedetyillä linjauksilla on oleellinen merkitys asukkaiden kokemiin toimintamahdollisuuksiin ja näin myös muodostuneeseen paikkakokemukseen. Ratinanrannan asukkaiden paikkakokemusten kautta pureudun paikkatunteen syntymiseen ja asuinalueeseen kiinnittymiseen.

Tutkimukseni teoreettinen lähestymistapa kohdistuu asukkaiden arjen kautta syntyneeseen kokemukseen asuinalueestaan ja sitä kautta muodostuneeseen paikkatunteeseen. Kirjoitan paikkateorian ja paikkakokemuksen erilaiset ulottuvuudet tulkintakategorioiksi, joiden kautta kehystän ja rajaan tutkimukseni. Syvennän paikkateoriaa vielä paikkatunteen ja paikkaan kuulumisen kautta.

Esittelen luvussa 2 Ratinanrannan historian sorakuopasta ja joutomaa-alueesta asuinalueeksi eli miten Ratinanrannan aluetta on historian aikana käytetty ja minkälaisia suunnitelmia ja toteutuneita toimia siihen on kohdistettu. Käytän aineistona lähdekirjallisuuden lisäksi Tampereen kaupungin suunnitteludokumentteja sekä kaavoittajan ja rakennuttajien haastatteluja. Selvitän myös alueen suunnittelua ja rakentumisen prosessia asuinalueeksi sekä alueen markkinointia. Luku 3 käsittelee tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia ja keskeisiä käsitteitä. Luvussa 4 Esittelen myös Ratinanrannan asukkaat ja haastatteluaineiston. Luvussa 5 analysoin asukkaiden haastattelut kategorisoiden teemat havaintoympäristön, liikkumisympäristön ja sosiaalisen ympäristön alle. Tarkastelen erillisessä alaluvussa myös Ratinanrantaan liitettyjä mielikuvia osana paikkakokemusta. Luvussa 6 esittelen tutkimuksen tuloksena ja yhteenvetona Ratinanrannan asukkaiden paikkakokemusta ja paikkaan kiinnittymistä. Pohdintana tarkastelen Ratinanrantaa osana tämän päivän maankäyttöä ja kaupunkisuunnittelua.

2 Joutomaasta kalliiksi Ratinanrannan asuinalueeksi

Ratinanranta kuuluu Ratinanniemeen ja Ratinan kaupunginosaan ja sen historia on osa koko Ratinan historiaa. Ratinanniemi oli alkujaan korkea hiekkaharju osana Pyynikin – Kalevanakankaan yhtenäistä harjunoa. 1800-luvun lopulla niemessä oli muutama asumus sekä lyhytikäisiä yrityksiä, muun muassa meijeri, lasitehdas ja tiilitehdas Viinikanojan suulla sekä konepaja telakan yhteydessä. Lambert Petterssonin vuonna 1889 laatimassa kaupungin asemakaavassa Ratina sai ruutukaavan, joka ei kuitenkaan toteutunut. (Tampereen kaupunki 2013b, 42; Keskinen & Peltola & Suodenjoki 2005; Niemelä & Nieminen 2011, 58.)

Kaupungilla oli Ratinanniemen käytölle 1900-luvun alussa useitakin suunnitelmia, jotka kuitenkin kariutuivat varojen puutteesta ja olosuhteiden pakosta. Ratinanniemi luovutettiin soranotto paikaksi, jossa sorakuoppa oli suurimmillaan 250 metriä pitkä, 130 metriä leveä ja pohja oli matalimmillaan vain puoli metriä Pyhäjärven pintaa ylempänä. Niemen kaakkoisosaan valmistui 1919 Höyryvoima-asema, ja se säilyi pitkään ainoana maamerkkinä Ratinanniemessä. (Keskinen ym. 2005, 89, 99.)

Ratina oli 1920-luvulla tamperelaisittain pieni kaupunginosa (vaikka kuuluikin kantakaupungin alueeseen). Väestö oli 1920-luvulla työläisvaltainen. Vanhoissa Ratinanniemen puutaloissa asui käsityöläisiä ja sekatyömiehiä sekä jonkin verran laivan- ja proomunrakentajia. Eräs Ratinan tunnetuimpia asukkaita oli alueelle 1909 muuttanut italialainen Giuseppe Minetti, joka ryhtyi valmistamaan jäätelöä. (Keskinen ym. 2005, 110, 114.)

Asemakaava-arkkitehti Eelis Kaalamo laati vuonna 1932 uuden asemakaavan, jossa Ratinanniemi oli kaavoitettu virkistystarkoituksiin. Kaupunki arvioi, ettei Ratinanniemi soveltunut asuinrakentamiselle, sillä Tammerkosken alasuvanto piti alueen kosteana. Asemakaavassa soranottokuopan paikalle oli suunniteltu urheilu- ja jalkapallokenttä, jota ympäröisi 400 metrin juoksurata, mutta hanke lykkäytyi aina 1940-luvulle saakka. Stadionin ja Hatanpään valtatie välille oli kaavoitettu tontteja asuin- ja liikekerrostaloille. Vaikka 1930-luvun alkuvuosien lama vähensi Ratinan asukaslukua, piristyi se laman jälkeen ja ylitti v. 1935 tuhannen asukkaan rajan. (Keskinen ym. 2005, 99, 112; Niemelä & Nieminen 2011, 66.)

Ensimmäisenä julkisena rakennuksena valmistui Ratinanniemelle joulukuussa 1938 Tampereen linja-autoasema. Se seurasi tyyllisesti aiemmin valmistunutta Rautatieasemaa edustamalla

funktionalistista tyyliisuuntaa. Uusi linja-autoasema satoi Ratinan lopullisesti osaksi kantakaupunkia ja toi kaupunginosaan runsaasti auto- ja kuljetusalan liikkeitä. Linja-autoaseman valmistumisen myötä Ratinasta alkoi muodostua Tampereen autokaupunginosa. Linja-autoaseman viereen valmistuivat ennen sotia vielä Vuoltsun ja Autotuonnin korttelit, jotka edustivat samaa funktionalistista tyyliisuuntaa kuin asemakin ja antoivat näin ilmeen koko alueelle. (Keskinen ym. 2005, 100-101.)

Ratinanniemen viimeiset puiset asuinrakennukset purettiin Tampereen valtatie ja Ratinansillan valmistuttua vuonna 1959 ja 1960-luvun alussa käynnistyi Ratinan stadionin rakentaminen (Keskinen ym. 2005, 100). Vuonna 1997 vahvistetun seutukaavan mukaan Ratinanniemen länsiosa oli virkistystoiminnan ja itäosa keskustoimintojen aluetta (Tampereen kaupunki 2004b). Seutukaavaa seuranneessa maakuntakaavaehdotuksessa¹ Ratinanniemi luettiin osaksi keskusta-alueutta (Tampereen kaupunki 2004a).

2.1 Aatekilpailusta asemakaavaan

Ratinanniemen eteläosa, Ratinanrannan alue oli 2000-luvun alussa harvaan rakennettua ja sinne oli sijoittuneina lähinnä urheiluun, liikenteeseen ja sähköjakeluun liittyviä, runsaasti tilaa vaativia toimintoja. Asemakaavan muutoksella alue haluttiin muuttaa asunto- ja toimistoalueeksi. Alueen suunnittelun lähtökohdaksi valittiin aluetta koskeva aatekilpailu, joka järjestettiin v. 2000-2001. Kilpailun tavoitteena oli saada uudenlaisia ideoita ja ratkaisuja suunnittelun tueksi. Ehdotuksia kilpailuun tuli 74, mutta voittajaa ei valittu, vaan kilpailussa jaettiin kaksi toista palkintoa. Kilpailulautakunnan perusteluissa todettiin, että *”Yksikään ehdotus ei ole esittänyt koko kilpailualueella kaikilta osilta onnistunutta ratkaisua. Sen sijaan ehdotukset valottavat monipuolisesti Ratinan suunnittelua ja niissä on monia hyviä ideoita, joita yhdistelemällä saadaan hyvä pohja Ratinan jatkosuunnittelulle.”*

Kilpailun jälkeen vuonna 2002 kilpailulautakunta teki Ratinanniemen kehittämissuunnittelua koskevia linjauksia ja näiden pohjalta kaupunginvaltuuston suunnittelujaosto teki päätöksensä, että Tampereen valtatie eteläpuoli, Ratinanranta, rakennetaan asuinalueeksi, jonka yhteyteen

¹ Maakuntakaavaehdotuksessa oli keskusta-alueelle tyypillisesti sijoitettu palveluiden ja hallinnon toimintoja sekä varattu liikennealueita ja puistoja. Alueelle oli mahdollista sijoittaa myös asumista.

suunniteltiin myös rantabulevardi² ja venesatama. Ratinan stadionin ja linja-autoaseman väliin oli suunniteltu rakennettavaksi kaupan yksikkö eli kauppakeskus Ratina. (Kaavoittaja 2016; Tampereen kaupunki 2004a; Tampereen kaupunki 2004b.)

Kilpailulautakunta asetti tavoitteeksi Ratinanrannan jatkosuunnittelussa ja toteutuksessa korkean laatutason. (Kaavoittaja 2016; Tampereen kaupunki 2004a; Tampereen kaupunki 2004b). Suunnitteluprosessi eteni yleissuunnitelman laadintaan, joka valmistui syksyllä 2004 (Kuvio 2), ja siinä tarkentuivat ylempien kaava-asteiden tavoitteet (Kaavoittaja 2016). Tampereen kaupunki ja kilpailulautakunta asettivat Ratinanrannan jatkosuunnittelulle tavoitteiksi muun muassa alueen liittämisen toimivaksi osaksi Tampereen keskustaa, kevyenliikenteen yhteydet alueen sisällä ja alueen kytkemisen ympäristöönsä sekä suunnittelussa että toteutuksessa erityisen huomion kiinnittämisen korkeaan laatutasoon (Tampereen kaupunki 2004a).

Yleissuunnitelmaa varten oli laadittu erillisselvityksinä muun muassa selvitykset alueen luontoarvoista, rakennus- ja kaupunkikuvainventoinneista, viheralueverkosta ja maisemasta, liikenneverkosta ja pysäköinnistä sekä ilman epäpuhtauksista. Myös sosiaalisten vaikutusten arviointia koskevat selvitykset sisältyivät yleissuunnitelmaan. Tämän pohjalta alettiin laatia asemakaavaa, joka hyväksyttiin joulukuussa 2004 (Kuvio 3). (Kaavoittaja 2016; Tampereen kaupunki 2004b.)

² Rantabulevardi on promenadi ja nimeltään Ratinanranta, mutta tässä tutkimuksessa se kulkee nimellä Rantabulevardi, sillä haastateltavat viittasivat siihen tällä nimellä.

Kuvio 2 Ratinanrannan yleissuunnitelma

Asemakaava ei kuitenkaan määritellyt Ratinanrannan lopullista toteutusta, vaan vuonna 2006 Tampereen kaupunki järjesti alueesta tontinluovutuskilpailun. Kilpailun lähtökohtana oli, että tontista ja rakennusoikeudesta maksetaan tietty hinta, jolla on tuotettava mahdollisimman korkeatasoisia ratkaisuja. Kilpailuun tuli 12 rakennuttajan ehdotukset. Valintaperusteena olivat kaupunkikuvallinen ja arkkitehtoninen laatu, asuntojen toimivuus, pohjakerrosten elävyys ja pihojen toimivuus ja viihtyisyys sekä paikan ja näköalojen hyödyntäminen (Järvi 2009).

Kuvio 3 Ratinanrannan asemakaava 2004

Eteläranta jaettiin kolmelle voittajalle eli Skanskalle, YIT:lle ja Hartelalle. Kukin rakennusliike sai rakennettavakseen yhden U-mallisen korttelin. Rakentaminen aloitettiin vuonna 2008. Voimakadun itäpuolella aloitettiin vuonna 2011 rakennustyöt, mihin tuli myös U-mallinen kortteli sekä toimistorakennuksia ja muun muassa palvelu- ja senioritalo. Pohjoispuolen pistetalojen kerrosluku oli määritelty kahdeksasta yhdeksään, ja Viinikanlahden suuntaan laskevien lamellitalojen kerrosluku oli viisi. Alueen palvelutalon kerrosluku oli suunnitelmassa viisi, osittain kuusi (Tampereen kaupunki 2004a.)

2.2 Rakentaminen yhteistyönä

Ratinanrannan rakentamiseen osallistui useita toimijoita rakennusliikkeiden ja aliurakoitsijoiden lisäksi. Yhteistyön sujuvuuden takaamiseksi rakennuttajat yhdessä arkkitehtien ja kaupungin edustajien kanssa muodostivat Ratina-ryhmän, jossa tehtiin Ratinanrannan lopulliseen muotoutumiseen liittyviä päätöksiä, koskien muun muassa poikkeuslupia ja vaihtoehtoisia ratkaisuja (Rakennuttaja 1 & 2 2016).

Ratinanrannan suunnittelun lähtökohdat määriteltiin ennen kaikkea sijaintiominaisuuksien perusteella. Järven läheisyys huomioitiin talojen suunnittelussa, muun muassa takaamalla järvinäkymät mahdollisimman monesta asunnosta ja rakentamalla rantaa myötäilevä kevyenliikenteenväylä. Suunnittelun lähtökohtana alueen sijainti Pyhäjärven rannalla, aivan Tampereen ydinkeskustan tuntumassa, vajaa kilometri Keskustorilta etelään päin, tarkoitti kallista tonttimaata ja sen myötä tehokasta rakennusoikeutta, korkeahintaisia asuntoja ja rakentamisen korkean laadun tavoitetta. Kohderyhmäksi hahmotettiin keskeistä sijaintia ja korkeaa laatua arvostavat varakkaat eläkeläiset.

Suunnittelusta edettiin rakentamisvaiheeseen vuonna 2008, jolloin alueen ensimmäiset asuinrakennukset alkoivat nousta ja alue muotoutua. Ratinanrannan asuinalueen rakentaminen sijoittuu pääosin vuosien 2008-2013 tuntumaan, jolloin rakennettiin talot Ratinanrannan eteläosaan, Voimakadun ja Ratinannokan puiston väliselle alueelle. Ratinanrantaa rajaa pohjoisessa Tampereen valtatie, idässä Voimakatu, lännessä Ratinannokan puisto ja etelässä Pyhäjärven rannassa Rantabulevardi. Ratinanrannan asuinalue näkyy talojen valmistumisen jälkeen Tampereen valtatielle punatiilisten korkeiden kerrostalojen jatkumona. Uuden asuinalueen kaikki asuinrakennukset ovat kerrostaloja ja niissä asuu yli tuhat asukasta. Suurin osa asunnoista on omistusasuntoja, mutta alueella on myös vuokrataloja ja vuokralle laitettuja sijoitusasuntoja. U-malliset korttelit muodostavat talojen väliin sisäpihat ja korttelien väleissä kulkevat väylät kohti rantaa. Talojen parvekkeet ja ikkunat avautuvat Pyhäjärvelle päin (Kuvio 4).

Kuvio 4 Ikkunat ja parvekkeet avautuvat järvelle päin.

2.3 Ratinanrannan markkinointi

Ratinanrannan markkinointiin osallistui useita eri toimijoita suunnittelu- ja rakennusvaiheiden aikana. Tampereen kaupungin järjestämää rakennuttajien välistä tontinluovutuskilpailua voidaan pitää osana alueen markkinointia. Kilpailun toteutus laatukilpailuna tarkoitti rakennusliikkeille tiettyjen kriteerien täyttämistä, kuten asuntojen pohjaratkaisujen toimivuutta, pohjakerrosten elävyyttä, pihojen viihtyisyyttä sekä sijainnin ja näköalojen hyödyntäminen (Järvi 2009). Näitä osatekijöitä myös rakennusliikkeet painottivat alueen ja asuntojen markkinoinnissa. Markkinoinnissa ja myynnissä nostettiin esiin alueen erityispiirteet järvimaisema, keskustan ja palvelujen läheisyys ja asuntojen korkea laatutaso.

Markkinointimateriaaliin tutustuminen osoitti, että Ratinanrannan markkinoinnissa hyödynnettiin Tampereen historiaa hakemalla siitä inspiraatiota ja tuottamalla tuttuuden vaikutelmaa. Ratinanrannan rakennuksista on luettavissa viittauksia Tampereen historiaan työläis- ja tehdaskaupunkina. Punaiset tiilirakennukset ovat tärkeä osa Tampereen historiaa ja muistuttavat ajasta, jolloin suuri osa kaupunkilaisista työskenteli tehtaissa ja kaupunkia kutsuttiin työväen kaupungiksi tai punaiseksi Tampereeksi. Ratinanrannan paikalla muuratut punatiiliset julkisivut toistavat hiukan modernisoituina vanhaa tamperelaista rakennustyyliä ja niiden voidaan nähdä heijastelevan Tampereen historian arkkitehtuuria Tampereen kansallismaiseman saumattomana jatkeena.

Markkinointiin osallistui rakennusliikkeiden lisäksi myös media. Ratinanrannan suunnittelua, rakentumista ja valmiita asuntoja esiteltiin Aamulehdessä, Tamperelaisessa ja useissa rakennusalan julkaisuissa ja sisustuslehdissä. Rakennuttajien haastattelut ja kommentit rakennusprosessista eri medioissa voidaan nähdä osana markkinointia. Lehdissä toistui rakennusliikkeiden esiin nostama alueen, rakennusten ja asuntojen korkea laatutaso, jota vahvistettiin myös asuntojen myynti-ilmoituksissa. Ratinanrannan aluetta kuvattiin ainutlaatuisena ja vetovoimaisena.

3 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tutkimuksessani yhdistän humanistisen lähestymistavan tapaustutkimuksen. Tutkimukseni filosofinen lähtökohta kumpuaa saksalaisen filosofin Edmund Husserlin ajatteluun pohjautuvasta fenomenologiasta, jossa tarkastelun kohde on ihmisen kokemuksellinen suhde elämismailmaansa. Husserl käyttää merkityksellisestä ympäristöstä termiä elämismailma, johon sisältyy inhimillinen aktiivisuus - huolehtiminen (Sorge). Huolehtimisesta syntyy henkilökohtaisia merkityksiä ja se tekee elämismailmasta omakohtaisen. (Haapala 2006, 132.)

Ihmisen suhde maailmaan ja paikkoihin muodostuu havainnoinnin, toiminnan ja kokemansa ymmärrettäväksi tekemisen kautta. Fenomenologinen tutkimus on yksittäiseen suuntautuvaa paikallistutkimusta, jossa pyritään ymmärtämään tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkitysmailmaa. Kun ihminen elää maailmassaan aina osana jotakin yhteisöä ja kulttuuria, ovat merkitykset kulttuurissa kasvamisen myötä omaksuttuja, ihmisten välisiä, jaettuja, ja heitä yhdistäviä. (Laine 2010, 29-31.)

Tutkimukseni metodologiset lähtökohdat pohjautuvat 1970-luvulla kehittyneestä humanistisesta maantieteestä, joka korostaa tilaa elettyä ja koettuna, mutta myös kiinteänä osana kulttuuria ja yhteiskuntaa. Tila ei ole pelkästään fyysinen rakenne tai ulottuvuus, vaan myös sosiaalinen, jota tulisi tulkita inhimillisen elämän ja kokemuksen kautta. Humanistisen metodologian maisema, alue ja paikka viittaavat inhimillisessä elämässä merkittäväksi koettuun ympäristöön, johon muodostuu tiedon ja tunteen siteitä, ja tila näyttäytyy fyysisestikin merkitysten välityksellä. Kun tila tulkitaan inhimillisen elämän ja kokemuksen kautta, eletyn ympäristön saamat merkitykset ja erilaisiin paikkoihin liittyvät tunteet nousevat vähintään yhtä tärkeiksi kuin tilan fyysiset piirteet. Humanistisen ihmiskuvan mukaan ihminen on aktiivinen, itsestään tietoinen toimija, joka pystyy pohdiskelemaan itseään ja suhdettaan ympäristöönsä, ja on samalla sekä maailmansa tuote, että sitä aktiivisesti tuottava subjekti. (Häkli 1999, 82-83, 63, 66.)

3.1 Kaupunkisuunnittelun tilasta koetuksi paikaksi

Kokemukseen paikasta vaikuttavaa alueen ympäristö, joka on yhdyskuntasuunnittelussa tehtyjen päätösten ja linjausten lopputulema. Yhdyskuntasuunnittelu yhdessä markkinoiden ja poliittisten

päätösten kanssa kontrolloivat kaupunkirakentamista. Nämä myös luovat sen kontekstin, jossa suunnittelijat operoivat ja suunnittelevat kaupunkitilaa, tulevaisuuden ympäristöjä.

Tutkimuksessani tila ja paikka määrittyvät toistensa kautta. Tarkastelen paikan rakentumista kokemuksen, arjen elämisen kautta. Kun tila määritetään ja siihen liitetään merkityksiä, kokemuksia ja muistoja, muuttuu se paikaksi (Tuan 2001, 6; Tuan 2006, 136). Tila on muodoton ja vaikeastikin määriteltävä, eikä se ole itsenäinen kokonaisuus, jota voidaan suoraan kuvailla ja analysoida. Se näyttäytyy kaupunkisuunnittelullisena käsitteenä, joka ei pohjaudu tilakokemukselle, vaan tila käsitteellistyy ensisijaisesti kaksiulotteisena karttatilana, jonka avulla suunnittelijat jäsentävät ympäristöä, toimintoja ja pyrkivät tuottamaan esteettisyyttä. Suhteessa paikkaan tila tarjoaa sille kontekstin, ja saa merkityksensä tietyistä paikoista. Määrittelyn hankaluudesta ja huolimatta tila voidaan kuitenkin tuntea, tietää ja selittää, mikä tehdään melkein aina paikkaan liittyvien käsitysten tai tunteiden avulla. (Relph 2008, 2, 22.)

Tilan ja paikan suhdetta voidaan määritellä myös merkityksen puuttumisen näkökulmasta. Kirjoittaessaan paikoista, joihin ei liitetä lainkaan merkityksiä Zygmunt Bauman (2002, 126-127) puhuu tyhjästä tiloista. Niitä ei välttämättä ole fyysisesti erotettu aidoin tai puomein eikä niihin ole pääsy kielletty, vaan ne ovat tyhjiä paikkoja. Ne ovat tavoittamattomissa, koska niitä ei nähdä. Jos merkityksellistämällä tarkoitetaan hahmottamista, ymmärtämistä, yllätyksen kohtaamista ja merkityksen luomista, kokemukseemme tyhjästä tiloista ei liity merkityksellistämistä. Tyhjät tilat ovat ennen kaikkea tyhjiä merkityksistä. (Kociatkiewicz & Kostera 1999).

Paikan määrittäminen ja kuvaaminen ei sekään ole yksinkertaista ja yksioikoista. Paikan sanotaan olevan monesta näkökulmasta muutostilassa, jolloin muutoksessa ovat myös paikan kokeminen ja paikkatunne. Doreen Massey (2008) mukaan paikan murrokseen ja paikkatunteen katoamiseen liittyy paikallisuuden hajoaminen, globalisaatio, viestintäteknologian mahdollisuudet sekä ajan ja paikan yhteen punoutuminen. Massakommunikaation, kaupallisten monikansallisten suuryritysten ja nopeiden liikennevälineiden kehityksen myötä käsitys välimatkasta on muuttunut ja puhutaankin, että välimatkat ovat kadonneet. Ihmisen ja paikan välinen suhde, asuminen, sekä paikat itsessään ovat muuttuneet kehityksen seurauksena. (Massey 2008, 127, 134; Forss 2007, 134-137.) Kearnsin & Philon (1993) mukaan paikasta on tullut hyödyke, jota voidaan mainostaa, myydä ja kuluttaa sen sijaan, että se enää olisi huolehtimisen, kiintymyksen ja läheisyyden tyyssija. Paikat osallistuvat avoimilla markkinoilla käytävään kilpailuun, jossa julkiset ja yksityiset toimijat pyrkivät myymään tietyn maantieteellisesti määritellyn paikan houkutellakseen sinne yrityksiä, asukkaita ja turisteja

(Kearns & Philo 1993, 18, 3; Vuolteenaho 2010, 72.) Markkinoinnissa korostetaan usein kaupunkien tai alueiden kasvupotentiaalia, ainutlaatuisuutta ja historiallisuutta - ylipäättään tekijöitä, joiden ajatellaan houkuttelevan kaupunkeihin toivottuja investointeja ja asukkaita. (Häkli 1999, 87-88.) Paikalla on oltava jokin selkeä tarkoitus, joka on suunnattu sekä kuluttajien maun mukaisesti, että tuottajan voittojen maksimoimiseksi (Andersson 1997, 116.) Tutkimuksessani paikan ja markkinoiden suhde näyttäytyy paikan tuottamisen kontekstissa. Markkinoinnissa luotu imago pitää sisällään paikkaan ulkopäin liitettyjä merkityksiä, joiden uskotaan lisäävän sen vetovoimaa ja nostavan investoijien halukkuutta. Imagon kautta suunnittelun tilaan liitetyt merkitykset tuottavat tilasta paikan. Paikan tuottamisen kautta siihen liitetyt merkitykset näkyvät myös osana asukkaiden paikan kokemusta imagosta johdettuina mielikuvina, odotuksina ja käsityksinä.

Tutkimuksessani paikka määrittyy siihen liitettyjen merkitysten kautta. Paikassa yhdistyvät mielikuva ja toiminta tietyssä fyysisessä ympäristössä ja paikalle muodostuu käyttäjälle henkilökohtainen merkitys. Käsitykset paikasta syntyvät ihmisen ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. (ks. Horelli 1989, 85-87.) Paikka on aistein havaittavien ja fyysisten määreidensä lisäksi yhteyksissä moniin suuntiin ja muihin paikkoihin. Se määrittyy osana sosiaalisia ja toiminnallisia verkostoja ja näiden risteymiä. Tutkimuksessani paikka rakentuu asumisen kautta siihen liitettyinä merkityksinä. Ihmisten paikalle antamat merkitykset eivät ole toissijaisia ja ylimääräisiä, vaan sen elimellisiä tekijöitä (Rajanti 1999, 11). Asukkaan paikkatunne, paikan ominaisuudet, paikan suhde muihin paikkoihin ja verkostot ovat oleellisia asukkaiden muodostaessa paikkakokemusta asuinalueestaan.

Arkipäivän kokemuksissa paikat eivät ole itsenäisiä, selkeästi rajattuja kokonaisuuksia, joita voidaan kuvailla sijaintiin tai ulkoiseen vaikutelmaan viittaavilla termeillä. Pikemminkin paikka pitää sisällään maiseman, rituaalit, rutiinit, toiset ihmiset, henkilökohtaiset kokemukset, kodista huolehtimisen ja hoitamisen sekä paikan suhteet muihin paikkoihin. (Relph 2008, 2, 29.) Paikan muotoutumisessa tila jäsentyy asukkaalle henkilökohtaisesti, jolloin se saa muotonsa asumisesta, asukkaan elämäntavasta ja henkilökohtaisista suhteista ja toiminnan kautta paikka saa merkityksensä. (Horelli 1989, 85, 87). Elämällä paikassa subjektiivista, konkreettista arkea juuri asumisen kautta asukas on osa paikkaa liittäen siihen tulkintoja ja antaen sille merkityksiä (ks. Karjalainen 1998, 97-98, 42). Merkityksenannossa vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa asukkaan elämäkokemus ja -valinnat sekä päivittäisen toiminnan aika- ja paikkasidonnaisuus. Yksilöiden mielikuviin paikasta vaikuttavat niin yksilölliset kuin jaetutkin käsitykset (Vilkuna 1997, 168.)

3.2 Paikkakokemus ja paikkatunne

Tarkastelen tässä tutkimuksessa Ratinanrannan asukkaiden arjen paikkakokemusta ja sitä kautta syntynyttä paikkatunnetta. Arjessa paikat eivät ole mitattavia ja luokiteltavia, vaan ne järjestäytyvät elettyinä sijaintina, sisäistyneenä kuulumisena kokemusten, inhimillisen tulkinnan ja merkityksenannon tuloksena (Karjalainen 1997, 42). Yi-Fi Tuan (2001) nimeää kokemuksen kaikenkattavaksi termiksi niille monille käytännöille, joilla ihminen tietää ja rakentaa todellisuutta. Tunteet ja ajatukset ovat olennainen osa kokemuksia (Tuan 2001, 8). Paikan kokeminen omaksi on kulttuurisesti omaksuttu ja muokkaantunut. Käsitykset paikasta ja sen merkityksestä vaihtelevat, sillä paikan kokemisen tavat ovat sosiaalisesti tuotettuja ja sen yhteiskunnan tuotetta, jossa elämme (Massey 2003, 55-56). Kokemus paikasta tuotetaan merkitysjärjestelmissä, joiden kautta maailmaa järjeistetään ja joita voidaan muuttaa ja muokata (Hall 2003, 88).

Paikkatunteessa korostuu paikan merkityksellisyys, koska se on henkilökohtaisten tunteiden keskipiste. Paikkatunne kehittyy elämän kaikista osatekijöistä ja edellyttää jokapäiväistä elämää ja kokemusta. (Rose 1995, 88.) Paikkatunne eli paikkaan kiinnittyminen ja tunne paikkaan kuulumisesta muodostuvat kokemuksista, jotka ovat useimmiten ohikiitäviä, epädramaattisia, arkipäiväisiä vuosien aikana koettuja. Se on ainutlaatuinen sekoitus visuaalisuutta, ääniä ja tuoksua, siinä vaihtelevat luonto ja rakennettu ympäristö. Paikkaan kohdistuvat tunteet tai paikan ja minuuden välinen resonanssi mahdollistavat paikkatunteen muodostumisen. Ajan kanssa paikka tulee tutuksi ja yhä enemmän itsestään selväksi. (Tuan 2001, 149, 183-184.) Paikan on oltava pysyvä ja lakattava muuttumasta, jotta käsitys paikasta pääsisi muodostumaan, sillä paikkatunteen syntyminen edellyttää pysähtymistä (Tuan 2006, 15-16).

Paikkaan saattaa syntyä välitön kiintymys ja syvä side myös maiseman kautta, mikä saattaa olla kotiin verrattava voimakas paikkakokemus. Tuan (2006) mainitsee maisemat kotia vähemmän merkityksiä sisältävinä, mutta vaikutuksiltaan joskus yhtä voimakkaina paikkoina (Tuan 2006, 19-20). Tuan toteaa, että syvempää paikkakokemusta ei silti synny ilman pysähtymistä ja pidempää aikajaksoa. (Tuan 2006, 27.) Kuitenkin nykyajan keskeinen tunnusmerkki, muutoksen nopeus ja läpätunkevuus, näkyvät ympärillämme ja tekevät paikkatunteen kehittymisestä hankalaa. (Tuan 2006, 15).

Asukas voi kokea asuinympäristönsä tai asuinalueensa erilaisena ja eriasteisena paikkana joko samastuneena ja kiinnittyneenä, tai hän voi kokea asuinpaikkansa vain arjen taustana ja näyttämönä. Paikkakokemus syntyy monin sitein ja arjen kokemuksen ja toimintojen kautta. Asukkaan

paikkakokemus ja hänen suhteensa asuinympäristöön pitää sisällään erilaisia merkityksiä ja eriasteista kiinnittymistä asuinpaikkaansa.

Arto Haapala (1998) tarkastelee paikkaa tuttuuden ja vierauden käsitteiden kautta. Asiat ja tapahtumat näyttäytyvät pohjimmiltaan joko vieraina tai tuttuina. Kaikki ensi kertaa kohdattu on aluksi vierasta, mutta vieraus ei ole pysyvä tila ja vieraassakin paikassa on jotain tuttua. Paikka määrittyy henkilökohtaisesta näkökulmasta etäisyyksien kautta ja luokittelemalla paikkoja ja rakennuksia. Myös paikan historiallisen ja kulttuurisen kontekstin ymmärtäminen ja tietämys vähentävät vierauden kokemusta. Ihmiset muodostavat arjessaan siteitä ympäristöönsä ja näiden kautta tekevät ympäristöään tutuksi. (Haapala 1998, 113-115.)

Ulkopuolisella voi olla paikkaan joitakin merkityksellisiä yhteyksiä, mutta hän ei jaa yhteisön yhteisiä ja jaettuja merkityksiä ja arvoja, jotka antavat yhteisölle sen omaleimaisuuden. Kokemus tuttuudesta syntyy, kun paikasta on hävinnyt vieraus, katse ei enää etsi ja kiinnity uuteen. Ihminen on kotonaan ympäristössään, johon sisältyy visuaalisen tuttuuden kokemuksen lisäksi myös tunne yhteisön määrittelemistä ja jakamista merkityksistä ja arvoista. (Haapala 1998, 120-121.)

Edward Relph (2008) jakaa paikan kokemisen dikotomisesti kokemuksiin sisäpuolisuudesta ja ulkopuolisuudesta, joiden avulla hän määrittelee paikkaan ja yhteisöön kiinnittymisen syvyyttä ja yksilön identifioitumista paikkaan. Identifioitumisella tarkoitetaan prosessia, jonka aikana yksilölle kehittyy tunne paikasta (sense of place). Ulkopuolisuuden paikkakokemuksessa paikkaan ei liity sitoutumista, vaan se näyttäytyy lähinnä toiminnan taustana ja kontekstina. Eksistentiaalisen ulkopuolisuuden kokemuksessa paikalla ei ole merkityksellistä identiteettiä ja ainoastaan pinnalliset ominaisuudet erottavat ne toisistaan. Paikkaa voidaan määritellä objektiivisena ulkopuolisuutena, jolloin sitä tarkastellaan sijaintiin liittyvin termein, tai tilana, jossa objektit ja toiminta ovat järjestäytyneet tietyllä tavalla. Satunnaisen ulkopuolisuuden kokemus tulee paikoissa, joissa ollaan käymässä ja joita kohtaan intentiot ovat rajoittuneita. (Relph 2008, 51-52.)

Asuminen paikassa tekee kokijasta sisäpuolisen. Vahva ja rikas paikkatunne kohdistuu kotiin, sillä kotiin liittyy perustarpeista huolehtiminen, se on intiimien suhteiden sosiaalinen maailma sekä paikka, jossa voi koota ajatuksia ja unelmoida. (Tuan 2006, 16-17). Sisäpuolisuuden kokemus voi syntyä jo ennen kuin paikkaan on asumisen kautta liitetty tunteita, tietoa tai merkityksiä.

Epäsuorassa eli välillisessä sisäpuolisuuden kokemuksessa paikkaan voi tuntea syvää sitoutumista, esimerkiksi suunnittelijan tai arkkitehdin piirrosten tai pienoismallien kautta, vaikka yksilö itse ei

ole käynyt paikassa henkilökohtaisesti. Paikkatunne voi syntyä taiteen välittämänä kokemuksena siitä, millaista paikassa olisi elää. Kokemuksen syvyys ja käsitys paikasta riippuvat sekä välittäjän kuvailun kyvyistä, että kokijan mielikuvituksesta ja empaattisista taipumuksista. Kun tietyn paikan kuvaus vastaa kokemusta tutusta paikasta, voi paikkaan yhdistyä entinen kokemus ja silloin tiedetään, millaista siellä on. (Relph 2008, 52-53.)

Kokemus paikasta on mahdollista muodostua myös käyttäytymisen sisäpuolisuuden myötä fyysisen läsnäolon kautta. Visuaalisuus ja näkymä ovat tällöin tärkeitä kokemuksen tuottajat. Paikan objektit, maisema ja toiminnot ovat järjestäytyneitä tavoilla, jotka erottavat paikan jostain toisesta paikasta ja paikka on selkeärajaisesti erillään ympäristöstä. (Relph 2008, 50, 53-54.)

Identifioituminen paikkaan muodostuu empaattisen sisäpuolisuuden kokemuksessa, kun paikkaan liittyy tunnesiteitä ja kokemus paikkaan kuulumisesta. Tämä edellyttää paikan moninaisten merkitysten ymmärtämistä, paikan tuntemista, aistimista ja tietämistä. Paikan merkitykset ja symbolit linkittyvät sekä paikallisten että paikan kokijoiden omiin kokemuksiin. Empaattinen sisäpuolisuus vaatii paikan ominaisuuksille ja vaikutelmille avautumista ja paikan perimmäisen luonteen ymmärtämistä. Syvällisin samaistuminen kotipaikkaan tai asuinalueeseen on eksistentiaalinen sisäpuolisuuden kokemus, jolloin paikka on täynnä merkityksiä ja alueen asukkaat ovat toisilleen tuttuja. Tällöin yksilö identifioituu täydellisesti paikkaan ja kokee syvää kuulumisen tunnetta. (Relph 2008, 50, 54-55.)

Tutkimuksessa tarkastelen asukkaiden asuinpaikastaan muodostunutta paikkakokemusta arjen toimintaympäristön kontekstissa, jolloin kokemus paikasta syntyy asukkaiden arjessa, jokapäiväisissä toiminnoissa. Arto Haapalan (2006) mukaan arki tarkoittaa ihmiselle tuttua todellisuutta, joka muodostuu häntä ympäröivien asioiden ja objektien nimetystä ja järjestyneestä kokonaisuudesta, jolla on myös merkitys. Arkeen liittyvät tuttuus ja toistuvuus, pysyvyys ja luotettavuus, mitkä mahdollistavat elämismaailman rakentumisen ja muotoutumisen. (Haapala, 2006, 131-132, 135.) Toimintaympäristöllä viittaa Doreen Massey (2003) käyttämään termiin toimintatila, jonka hän määrittelee erilaisten sosiaalisten yhteyksien, toimintojen ja paikkojen muodostamaksi verkostoksi, jossa toimija operoi. Jokaisella ihmisellä on oma toimintatilansa, joka muotoutuu arkipäivän toiminnoissa kuten paikallisista reiteistä ja paikoista, esimerkiksi kodista, työpaikasta tai lähikaupasta. Olennaista toimintatilalle on sen rajautuminen ja saavutettavuus. (Massey 2003, 60-61.)

Asuinympäristö näyttäytyy asukkaille toimintaympäristönä, joka vaikuttaa merkittävästi ihmisen toimintamahdollisuuksiin ja siten myös elämänsisältöön. Asukkaiden toimintaympäristöä raamittavat yhdyskunnan rakenteen määrittävät kaupunkisuunnittelulliset ratkaisut, joilla tarkoitan tässä tutkimuksessa estetiikan eli arkkitehtuurin ja vallan kautta tapahtuvaa kaupunkitilan käyttöön liittyvää valvontaa ja poissulkemista (rajaamista). Rakennetussa ympäristössä tapahtuva poissulkeminen toteutuu näkymättömästi ja rutiininomaisesti ja se hyväksytään usein turvallisuuden ja mukavuuden nimissä. (Haarni 1997, 99-101.) Tilan sulkeutuneisuus eli yksityisyys tai vaihtoehtoisesti avoimuus ovat keskeisiä kaupunkiympäristön paikkojen erotteluissa ja luokitteluissa. Avoimuutta voidaan tarkastella sekä fyysisenä rakennetekijänä että toteutuvana ympäristökäyttönä tai tilakäytäntönä. Ihmisten oikeutta käyttää tilaa rajataan erilaisin säännöksin ja symbolein, joilla ilmaistaan omistajuutta ja oikeutta käyttää tilaa tai ilmaista vaaraa. (Kopomaa 1997, 29.) Tutkimukseni ei käsittele kaupunkisuunnittelun tila-käsitteen ulottuvuuksia, kuten julkinen, puolijulkinen ja yksityinen tila eikä eksplisiittisesti myöskään tilaan liittyvää valtaa, vaan tarkastelen asuinalueen estetiikkaa ja rajaamista osana asukkaiden paikkakokemusta. Kaupunkitilan estetiikka muodostaa osan paikan visuaalista kokemusta ja paikan ainutlaatuisuutta. Rajaamalla tilaa rajataan myös sen käyttäjiä ja muokataan ja ohjataan toimintaa tilassa.

Toimintaympäristöä voidaan tarkastella myös James Gibsonin (1986) käyttämän tarjouma (affordance) -käsitteen kautta, joka on sekä objektin eli ympäristön että subjektin eli havainnoitsijan ominaisuus. Gibson selittää tarjoumien avulla ympäristön ja toiminnan fyysistä ja psyykkistä todellisuutta ja samalla toimintamahdollisuuksia. (Gibson 1986, 127, 129.) Monipuolinen, valinnanmahdollisuuksia tarjoava toimintaympäristö ei ole ainoastaan arjen näyttämö vaan myös resurssi. (Horelli 1989, 44.)

Tutkimuksessani toimintaympäristö käsittää kolme eri ulottuvuutta, jolloin se koostuu liikkumisympäristöstä eli alueesta, jossa ihminen tavallisesti liikkuu, havaintoympäristöstä, josta ihminen on suoraan tietoinen aistihavaintojensa kautta sekä sosiaalisesta ympäristöstä, joka muodostuu paikan sosiaalisista suhteista ja kommunikaatioverkostoista. Liitän tarkasteluun myös paikan imagon ja mielikuvat. Imago pitää sisällään paikan tuottamisen näkökulman, jolloin näkyväksi nousee paikkaan ulkopuolelta liitetyt merkityksiä, jotka eivät ole suoraan kokemuksista johdettuja. Paikkaan liitettyjen eri mielikuvatyyppeiden kautta asukkaiden kokemus paikasta rakentuu heidän omista odotuksistaan ja käsityksistään, mutta myös yhdessä muiden asukkaiden ja paikan ulkopuolisten käsitysten kanssa. Mielikuvien tarkastelulla venytän paikkakokemuksen aikajännettä menneeseen, sillä asukkaiden mielikuva paikasta on syntynyt jo ennen siellä asumista.

Imago ja mielikuvat

Ratinanrannan imago ja siihen liitetty mielikuvat muodostavat osan asukkaiden paikkakokemusta. Uudesta asuinalueesta luodaan suunnittelun prosessissa paikka, jonka valmiiksi saattamiseen osallistuu useita tahoja, kuten kaupunki, rakennusliikkeet, arkkitehdit, asukkaat ja sijoittajat erilaisin agendoin, mutta toimien kohti yhteistä päämäärää. Olennainen osa paikan tuottamista on paikan imagon luominen. Imagon rakentamisen perustana ovat paikan houkuttelevuutta lisäävät ominaisuudet ja muista paikoista erottavat tekijät eli sellaiset ominaisuudet, jotka herättävät ulkopuolisessa arvostusta ja ihailua ja joista asukkaat voivat olla ylpeitä. (Kyttä, Pakkasalo & Vattovaara 2003, 97). Imago voidaan nähdä erilaisia merkityksiä sisältävänä kokonaisuutena, jonka avulla paikka mielletään tai kuvaillaan tietynlaisena. Imagon luojien aktiivinen toiminta on osa paikan tuottamista, jonka tavoitteena on tarjota käsitteellisiä rakennusaineita mielikuvan muodostamiseen. Imago ja mielikuva ovat siis saman prosessin kaksi eri puolta. Imagon avulla luodaan mielikuvia ja käsityksiä tietystä alueesta. Se voi olla myös muutosta suuntaava näkökulma. (Palonen 2013, 70; Äikäs 2004, 56-57.) Paikkaa tuotetaan liittämällä siihen kiinnostavuutta ja haluttavuutta lisääviä ominaisuuksia ja merkityksiä sille luodun imagon avulla. Tuotettu paikka muokkaa asukkaiden odotuksia ja osallistuu paikkaan liittyvien mielikuvien muodostumiseen.

Tutkimuksessani tarkastelen Ratinanrannan imagoa asukkaiden mielikuvien kautta. Topi Äikäs (2004) määrittelee mielikuvan muodostuvan siten, että kohdeyleisö ottaa imagon rakentajien lähettämän viestin vastaan ja omaksuu viestin sisällön ja tarkoituksen. Mielikuva syntyy siis itsestään, eikä vaadi toteutuakseen aktiivista toimintaa. (Äikäs 2004, 56- 57.) Imagon välittämä viesti ei kuitenkaan välity suoraviivaisesti kohdeyleisölle, vaan vastaanottaja tulkitsee ja prosessoi viestin sisällön omasta lähtökohdastaan ja positiostaan käsin. Mielikuvat ovat olennainen osa paikkaa ja paikkakokemusta, sillä niiden kautta syntyy ja muokkautuu ymmärrys sekä paikasta että todellisuudesta. Erkki Karvosen (2005) mukaan mielikuvat ovat paikan rakennusaineita, sillä niiden kautta ohjataan havaintoja ja käyttäytymistä sekä muokataan käsitystä paikasta (Karvonen 2005, 3-4, 316). Mielikuvilla muokataan ja tuotetaan todellisuutta. Ne ovat paikkaan liittyviä realiteetteja siinä missä uskomukset ja informaatiokin (Karvonen 2005, 134, 316). Mielikuvat muodostuvat henkilökohtaisesti, ja niihin vaikuttavat imagon lisäksi paikkaa koskevat havainnot ja kokemukset, mutta myös tieto ja kuulopuheet. Henkilökohtaisuus tekee mielikuvista prosessuaalisia ja eläviä. Kuitenkin ne tarkentuvat tai asemoituvat laajempaan sosiaaliseen kehykseen. (Forss 2007, 101, 103.; Äikäs 2004, 57, 65-66.)

Edward Relph (2008) jakaa paikkaa koskevat mielikuvat kolmeen mahdolliseen mielikuvatyyppiin: yksilön henkilökohtaiseen mielikuvaan, ryhmän tai yhteisön mielikuvaan ja massakulttuurin tarjoamaa massamielikuvaan. Yksilön mielikuvaa paikasta muokkaavat henkilökohtaiset kokemukset, emotiot, muistot ja intentiot. Yhteisön mielikuvakin on henkilökohtainen, mutta kuitenkin jaettu: se perustuu ihmissuhteiden keskinäisiin sidoksiin, kuten yhteisön jakamaan kieleen, symboleihin ja kokemuksiin. Median tarjoaman massamielikuvan paikasta voidaan nähdä aliarvioivan yksilön kokemusta ja perustuvan eri ryhmien pienimmän yhteisen nimittäjän mukaan muodostettuun mielikuvaan paikasta. (Relph 2008, 58; Forss 2007, 101-102.) Tutkimuksessani tarkastelen asukkaiden henkilökohtaisten mielikuvien lisäksi myös yleisempiä yhteisön mielikuvia ja massamielikuvia, sillä yksilön mielikuvaan paikasta vaikuttavat myös yleiset käsitykset ja näkemykset. Imagoa käsittelen lähinnä osana paikan markkinointia ja mielikuvien muodostumiseen vaikuttavana taustatekijänä.

Arjen havaintoympäristö

Arjen havaintoympäristössä korostuvat visuaaliset, silmin havaittavat piirteet. Tärkeitä asuinympäristön aistein havaittavia ominaisuuksia ovat arkkitehtuuri, kasvillisuus, muut materiaalit ja rakenteet sekä kaikki muodot, mittasuhteet ja pinnat. Aistein havaittavia ominaisuuksia ovat myös valo ja varjot, äänet ja tuoksut, jotka ovat osaltaan muodostamassa paikan tunnelmaa. (ks. Forss 2007, 78-79.)

Ympäristön esteettiset ominaisuudet vaikuttavat merkittävästi paikan yleiseen ilmapiiriin (ambienteen). Esteettinen arviointi on myös mielikuvien sovittamista ja mielikuvat eivät ole yksinomaan visuaalisia. Asuinympäristön esteettiseen arviointiin vaikuttavat arkkitehtonisten tekijöiden ohella myös miljöön heijastamat psykososiaaliset sekä myös henkiset, metafysiset ominaisuudet. Paikan arvioimisessa on kyse siitä mitä ihmiset tuntevat paikkaa kohtaan. Paikan arvioimisessa suhteutetaan käsitteet ja toiminnot alueen fyysisiin ominaisuuksiin. Vaikka on vaikea määritellä, miten ja mitkä tekijät aiheuttavat esteettisen kokemuksen, vaikuttaa kokemukseen merkittävästi se, mitä asukas tuntee paikkaa kohtaan, ja miten fyysinen ympäristö vastaa asukkaan mielikuvia ja tarpeita.³ (ks. Horelli 1989, 89, 91.)

³ Horellin (1989) mukaan kokemus kauneudesta ei synny pelkästään materiasta ja muodosta, vaan myös sisällöstä. (Bakhtin 1970, Smith 1979).

Olennainen osa paikan kokemista ovat paikassa tapahtuvat muutokset. Pauline von Bonsdorff (1998) jakaa muutokset paikallisiin ja rytmisiin. Paikalliset muutokset liittyvät muun muassa paikan säätilaan ja vuorokauden aikaan ja näiden aikaansaamiin ilmiöihin. Rytmisiä muutoksia ovat vuorokauden vaihtelut ja vuodenajat. Rytmiset muutokset ovat paikallisten muutosten olosuhteita tai edellytyksiä, jolloin muutosta pidetään aikaan liittyvänä, esimerkiksi syksyllä oletetaan tulevan myrskyjä. (von Bonsdorff 1998, 127-128.) Vaikka paikan aistein havaittavat ominaisuudet mielletään muuttumattomiksi piirteiksi, muuttavat ne havaittavaa paikkaa säätilan, vuorokauden ja vuodenajan mukaan jatkuvasti. Jo päivittäiset muutokset vaikuttavat paikan tunnelmaan, sosiaaliseen toimintaan ja mielikuviin paikasta. (Forss 2007, 80-83).

Arjen havaintoympäristöä on visuaalisen kokemuksen lisäksi ääni- ja hajumaailma. Ympäristön äänimaailmasta havaitaan usein totutusta ja tutusta äänimaailmasta poikkeavat äänet ja yleensä silloin kun ne koetaan ongelmaksi (mm. Uimonen 2011, 45) tai äänien puuttuminen, hiljaisuus. Toisin kuin esteettisyydestä puhuttaessa, ei yleensä puhuta hajumaailmasta muuta kuin poikkeustapauksissa, yleensä haitta- tai häiriökokemuksina. Tarkastelen havaintoympäristöä myös tunnelmaa luovien elementtien kautta osana asukkaiden paikakkokemusta. Ihmisten toiminta paikassa eli paikan sosiaalinen ulottuvuus vaikuttaa paikan tunnelmaan (Forss 2007, 113). Tutkimuksessani Ratinanrannan asukas on ensisijaisesti havainnoija ja kokija, mutta paikan tunnelman näkökulmasta myös sitä tuottava toimija. Liitän tunnelman havaintoympäristöön arkkitehtuurin kautta, sillä arkkitehtuuri pitää sisällään tunnelmaan tuottavia tekijöitä, esimerkiksi värit, pintamateriaalit ja linjojen muodostukset (Forss 2007, 113).

Arjen liikkumisympäristö

Arjen liikkumisympäristönä paikka saa hahmonsaa asukkaan päivittäisten reittien kautta. Massey (2003) korostaa paikkaa yhteyksien ja suhteiden, toimintojen ja liikkeiden verkostona ja kohtaamispaikkana. Olennaista liikkumisympäristölle on sen hahmo ja etäisyydet. Arjen liikkumisympäristö koostuu arkeen kuuluvista reiteistä ja paikoista, kuten kodista, työpaikasta tai lähikaupasta. Siihen tuovat lisäulottuvuuksia matkat sukulaisten ja ystävien luo sekä mökkiviikonloput. (ks. Massey 2003, 60-63.)

Sijainti ja saavutettavuus liittyvät myös liikkumisympäristöön. Etäisyydet eivät ole vain havainnoitavaa tai mitattavaa fyysistä etäisyyttä, vaan ne ovat myös kokemuksellista ja subjektiivista, jolloin oleellista on, minkälaisia merkityksiä etäisyydelle annetaan. (Häkli 1999, 79, 83.) Liikkumisympäristössä koetut etäisyydet vaikuttavat ja muokkaavat arjen toimintaa. Käsittelen etäisyyksiä ja yhteyksiä asukkaiden reittien, niiden merkitysten ja kulkumuotojen kautta.

Tutkimuksessani käsittelen saavutettavuuden problematiikkaa erityisesti palveluiden osalta, sillä erityisesti päivittäistavarakaupan palvelut, ruokakauppa, ovat jokapäiväinen asukkaiden liikkumisympäristöä muokkaava tekijä. Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus muodostavat tärkeän osan ihmisten arjen toimivuudesta. Karkeasti määriteltynä palvelujen saatavuudella viitataan tarjolla oleviin palveluihin ja palvelujen saavutettavuudella siihen, miten tarjolla olevia palveluja pääsee käyttämään (Kohioja 2008, 25). Tarkastelen Ratinanrantaa liikkumisympäristönä fyysisten saavutettavuustekijöiden kautta, joihin lukeutuvat muun muassa maantieteellinen etäisyys, tiestö sekä liikkumismahdollisuudet. Näin liitän alueen liikenteen osaksi asukkaiden arjen liikkumisympäristöä sekä liikenteessä toimijan, että havainnoijan näkökulmasta. (Kohijoki 2008, 10.)

Arjen sosiaalinen ympäristö

Sosiaaliset suhteet ovat osa paikkaa ja sen ainutlaatuisuutta. Tietyllä alueella toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevat sosiaaliset suhteet muodostavat paikan vuorovaikutuksien synnyttämän erityisyyden. Paikan erityisyys ei ole jotain pysyvää ja jähmettynyttä, vaan se on jatkuvasti muuttuva prosessi, sillä paikassa risteävät sosiaaliset suhteet ovat dynaamisia ja muokkaantuvia tuottaen osaltaan uusia sosiaalisia ilmiöitä. (Massey 2008, 144-145.) Asuinpaikan sosiaalinen ulottuvuus koostuu asumisen yksityisistä ja julkisista toiminnoista sekä sosiaalisista suhteista ja kommunikaatioverkostoista. Myös vierailijat, tarkkailijat ja ohikulkijatkin ovat osallisina asumisen sosiaalista ulottuvuutta. Paikan merkitys muodostuu osaltaan ihmisten välisessä kanssakäymisessä. (Forss 2007, 96-97.)

Sosiaalisessa ympäristössä paikka muodostuu ihmisten välisistä kohtaamisista, asumisen toiminnoista ja näiden synnyttämistä vaikutuksista sekä niiden aikaan saamista uusista prosesseista. Samalla paikka on sosiaalisten suhteiden kehys tai näyttäjä. (Massey 2003, 66-67). Paikan sosiaalinen ulottuvuus koostuu kaikista sosiaalisen kanssakäymisen suhteista, kommunikaatioverkostoista ja yhteyksistä, jotka voivat olla aivan pienimuotoisia tai peräti globaaleja (Massey 2003, 60). Osallisuus alueen sosiaaliseen ulottuvuuteen tapahtuu asumisen kautta asumisen

yksityisinä ja julkisina toimintoina, mutta myös vierailijana, tarkkailijana tai pelkkänä ohikulkijana. Paikan sosiaalisen ympäristön muodostavat asumisen toimintojen lisäksi myös kieli ja arkkitehtuuri, joka edustaa paikan sosiaalista järjestystä. (Forss 2007, 96-97.)

Paikka muodostuu rajanvetoina ja rajojen määrittämänä alueena. Rajat ovat yhteiskunnan tuotteita kuten muutkin sosiaalista tilaa muodostavat suhteet. Niistä on luettavissa yhteiskunnalliset valtasuhteet, päämäärät ja intressit. Rajanvedot ovat osa paikan muodostumisen prosessia ja keino organisoida tilaa. Kaupunkirakenteen erilaiset elementit, kuten muurit, aidat, kyltit, sisään- ja uloskäynnit ja kynnykset tekevät konkreettista rajaa ulkopuolen ja sisäpuolen välillä. Ne ilmaisevat sen, mikä koetaan tärkeäksi ja mille annetaan merkityksiä. (Massey 2003, 69, 73-74; Relph 2008, 49-50). Paikka rakentuu rajanvetoja myös suvereniteetin kautta eli itsemääräämisoikeuden toteutumisena koskien asuinympäristön sosiaalista ulottuvuutta. Suvereniteetilla tarkoitan tässä asukkaan mahdollisuuksia säädellä sosiaalisuuden astetta ja sosiaalista vuorovaikutusta (Lapintie 2008, 37; Mäenpää 2011, 56). Tarkastelen aineistossa niitä toimintoja, rajanvetoja, joissa suvereniteetti konkretisoituu.

Paikka ei ole ainoastaan jotain rajattua ja omaan rauhaan eristäytynyttä eikä rajojen muodostama paikka yksiaineksinen, vaan paikan itsensä rajat ylittävät suhteet määrittävät osaltaan paikan luonteen. Sosiaalisen ympäristön kontekstissa paikka määräytyy asukkaan kokemuksessa myös sijaintinsa ja saavutettavuutensa kautta. Samalla ne ovat paikan oleellisia osatekijöitä. Paikan avoimuus ja sen yhteydet ja kytkökset toisiin paikkoihin ovat osa paikan ainutlaatuisuutta ja paikka muodostuu yhteyksien ja sosiaalisten suhteiden kohtaamispaikkana. Paikan identiteetti on suhteessa ulkomaailmaan ja kunkin paikan erityislaatuisuus rakentuu ulkopuolisen läsnäolosta. (Massey 2003, 66-67, 73-74; Massey 2008, 145-146.)

Saavutettavuudella tarkoitan sosiaalisen ympäristön kontekstissa Ratinanrannan saavutettavuutta sekä asukkaiden, mutta myös alueen ulkopuolisten näkökulmasta. Tarkastelen asukkaiden kokemusta asuinalueensa saavutettavuudesta psyykkisten ja taloudellisten saavutettavuustekijöiden kautta, joita ovat paikan kulttuuri ja elämäntilanne sekä tulo- ja hintataso (Kohijoki 2008, 10). Liitän psyykkisiin saavutettavuustekijöihin myös sosiaalisen saavutettavuuden, jonka kautta tarkastelen asukkaiden kokemusta mahdollisuuksista osallistua asuinympäristöönsä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Sosiaalisena ympäristönä Ratinanrannan saavutettavuustekijät tarkoittavat asukkaiden ja muiden käyttäjien alueella toimimista mahdollistavia ja rajoittavia tekijöinä.

Tarkastelen Ratinanrannan sosiaalista ympäristöä asukkaiden sosiaalisten suhteiden paikkana, jolloin paikka rakentuu siellä olevista, mutta myös paikan rajat ylittävistä sosiaalisista verkostoista. Paikan sijainti ja saavutettavuus liittyvät asukkaiden sosiaaliseen ulottuvuuteen asumisen toimintojen paikkana ja myös asuinpaikan sijaintiin liittyvinä mielikuvina sekä sijainnin sosiaalisina merkityksinä. Liitän sosiaaliseen ympäristöön myös osallistumisen asuinaluettaan koskevaan päätöksen tekoon.

Rajanvedot havainto-, liikkumis- ja sosiaalisen ympäristöjen välillä ovat osittain keinotekoisia ja eri ympäristöjen osatekijät ovat limittäisiä ja vahvasti kytköksissä toisiinsa. Käytän eri ympäristöjä selkeyttämään erilaisia paikan kokemisen tapoja ja paikan muotoutumisen eri tasoja.

3.3 Paikkateoria tutkimuksen viitekehyksenä

Paikkateorian soveltaminen asukkaiden kokemukseen asuinalueestaan paikkana ja paikkasuhteen muotoutuminen ovat tärkeitä asumisen suunnittelun lähtökohtina. Paikkakokemuksen kehittymiselle löytyy edellytyksiä ja siihen vaikuttavia tekijöitä imagosta mielikuviin ja paikan aistein havaituista piirteistä asukkaiden arjen kokemuksiin. Asukkaiden arjessa paikka rakentuu asuinpaikan sosiaalisesta ympäristöstä – ihmisten välisine suhteineen ja yhteisöllisine piirteineen, havaintoympäristöstä tarjoten elämyksellisiä aistikokemuksia sekä liikkumisympäristöstä laajentaen ja mahdollistaen toimintojen piiriä. Asuinalueen sijainnin ja saavutettavuuden tarjoamat moninaiset mahdollisuudet ovat sekä suunnittelun lähtökohtia kuin myös asukkaan asuinpaikan valinnassa oleellisia kriteereitä ja arjen toimintojen mahdollistavia tai jarruttavia tekijöitä.

Tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat muodostuvat paikkakokemuksesta ja paikkatunteen syntymisestä. Paikkateorian moniulotteisuudesta olen valinnut tutkimukseeni paikkakokemuksen muodostumisen ja asukkaiden kokemuksen asuinalueestaan kokonaisuutena osana kaupunkia ja arjen toimintaympäristöä. Tarkastelen paikan rakentumista asukkaiden kokemuksissa neljästä näkökulmasta: arjen havainto- ja liikkumisympäristönä sekä sosiaalisena ympäristönä. Kohdistan hahmottamani paikkateorian myös imagoon ja mielikuviin, joiden kautta kartoitan asukkaiden asuinalueeseensa kohdistuneita odotuksia sekä mielikuvien muotoutumista asumisen ja ajan myötä. Tutkimuksessani Ratinanranta rakentuu paikkana sijainnin ja saavutettavuuden sekä erilaisten rajanvetojen näkökulmista, jolloin paikka muodostuu osana kaupunkirakennetta. Syvennän

tarkastelua asukkaiden syntyneeseen paikkatunteeseen ja paikkaan kuulumiseen sisäpuolisuuden eri tasojen kautta.

4 Aineisto ja menetelmät

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni metodologisen taustan ja asemoin itseni tutkijana suhteessa tutkimukseeni. Lähestyn aineistoani ensin tarkastelemalla Ratinan asukkaita erilaisina tilastollisina lukuina ja vertaamalla niitä koko Tampereen vastaaviin osoittaakseni Ratinanrannan erityisyyden asukaspohjan osalta. Tilastot on koottu koko Ratinan alueelta, mutta niiden kautta nähtävissä oleva alueen omaleimaisuus koskee myös Ratinanrantaa, sillä Ratinan asukkaita on noin 1370, joista Ratinanrannassa asuu reilu 1000 (Tampereen kaupunki 2017). Selvitän tässä luvussa myös aineiston keruuprosessia, kerron miten valikoin haastateltavani ja minkälaisen ryhmän haastateltavani muodostivat.

4.1 Tapaustutkimus ja tutkijan asemoituminen

Tutkimukseni voidaan sijoittaa tapaustutkimuksen kategoriaan. Tapaustutkimuksessa kohteena on useimmiten tapahtumakulku tai ilmiö, yksilö tai yhteisö (Laine & Bamberg & Jokinen 2007, 9-10). Tässä tutkimuksessa tapauksen muodostaa Ratinanrannan asuinalue ja tutkimuksena kohteena ovat sen asukkaat, joita yhdistävät asuminen Ratinanrannassa ja toimiminen taloyhtiöidensä hallituksessa. Tapaustutkimuksen peruslähtökohtana on tuottaa tietoa erityisistä paikkaan ja aikaan sidotuista olosuhteista, ilmiöistä, prosesseista, merkityksistä ja tiedosta (Peltola 2007, 111; Laine ym. 2007, 10). Tämän työn tarkoituksena on lisätä ymmärrystä ja tietoa, niistä tekijöistä ja suunnittelullisista ratkaisuista, jotka vaikuttavat asukkaiden paikan kokemiseen ja paikkaan kiinnittymiseen eli minkälaiset paikan ominaisuudet ja käsitykset muodostuvat merkityksellisiksi asukkaan arjessa.

Tapaustutkimuksessa empiirisen ja teoreettisen kontekstin suhdetta ei ole rajattu etukäteen, vaan sen määrittely on osa tutkimusprosessia (Laine ym. 2007, 11). Samanaikaisesti haastatteluaineiston keräämisen ja siihen tutustumisen kanssa luin aiheetta käsittelevää teoreettista kirjallisuutta, joten analyysi rakentui yhtäaikaan vuoropuheluna teoreettisen viitekehyksen kanssa. Teoreettisen tulkintakehyksen avulla tapauksesta nousee esiin asioita, jotka voivat olla yhteisiä hyvinkin laajalla ilmiökentällä. Tapaustutkimuksen juoni rakentuu aina paikallisten tapahtumien, ilmiöiden, erityispiirteiden ja niitä ympäröivän maailman suhteelle. (Peltola 2007, 111-112.) Kuitenkin tapaustutkimuksen luonteen mukaisesti tapaus määrittyy aina sekä teoreettisesti että empiirisesti (Peltola 2007, 120).

Tutkimuksessani tutkija on aktiivinen toimija. Eskolan ja Suorannan (1998, 152) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Kuten Perttula (2008, 143) toteaa ”tutkija ei ole tutkimukselliseen ymmärtämiseen nähden sivullinen, vaan ymmärtäminen toteutuu siinä tavassa, jolla tutkimuskohde tutkijalle ilmenee.” Näin ollen minä tutkijana teen tutkimukselliset valinnat ja tulkiten sekä analysoin aineistoa omasta positioistani käsin ja siitä tietoisena.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja tutkimuksessa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse ja näin ollen koko luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 152). Perttulan (2008, 143) mukaan tutkijan tulisi mieltää itsensä samanlaiseksi kokevaksi olennoksi kuin tutkimansa ihmiset ja ymmärtää, että hänen kokeva ominaislaatusensa on tutkimuksellisen ymmärtämisen edellytys. Myös Jouni Häkli (1999, 69) muistuttaa, että tutkijalla on aina historiallisesti ja yhteiskunnallisesti muodostuneita ennakkokäsityksiä ja esitietämystä, jotka eivät ole tutkimuksen teon este, vaan pikemminkin sen välttämättömyys. Tutkijan rooli on keskeinen myös arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta. Eskola & Suoranta (1998, 152) pitävät tutkijaa tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tapaustutkimuksessa ihmisiä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia, joten perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 232). Kun tutkimuksen kohteena ovat kulttuuriset jäsenyydet, ei kysymys informaation paikkansapitävyydestä ole merkityksellinen. (Alastalo & Åkerman 2010, 312). Kun perinteisiä luotettavuuden kriteerejä ei voida soveltaa, perustuu tutkimuksen luotettavuus tutkimusprosessin tarkkaan kuvaukseen. Tutkija ei pääse eroon yhteiskunnallisesti ja historiallisesti muodostuneesta esitietämyksestään ja ennakkokäsityksistään, mutta tämä ei haittaa tutkimusta, vaan on pikemminkin sen välttämätön edellytys (Häkli 1999, 69).

4.3 Ratinanrannan asukkaat ja aineisto

Ratinanrannassa asuu noin 1000 asukasta ja se muodostaa asukaspohjansa perusteella omanlaisensa asuinalueen. Ratinanrannan asukaspohja eroaa muista tamperelaisista asuinalueista ikärakenteen, huomattavan pienen lapsiperheiden määrän ja asukkaiden tulotason suhteen (Taulukko 1). Lapsiperheitä asuu Ratinanrannassa huomattavasti vähemmän kuin muilla Tampereen asuinalueilla, ja alle 15-vuotiaita lapsia Ratinassa on vähän (4 %) verrattuna koko Tampereen keskiarvoon (15 %), joten lapsiperheiden osuus asuinkunnista on huomattavan pieni, 4,7 %, kun se koko Tampereen

alueella on 17,5 %. Näin ollen lasten ja nuorten osuus Ratinanrannan väestöstä on huomattavasti pienempi kuin Tampereella yleensä.

Asuinkunnista suurin osa on yksinasuvia tai lapsettomia pariskuntia, jotka muodostavat yhteensä 71,4 % osuuden kaikista Ratinanrannan asuinkunnista. Lasten ja nuorten vähäisestä edustuksesta huolimatta ei Ratinanrantaa kuitenkaan voi kuvailla eläkeläisten asuinalueeksi, sillä yli 65-vuotiaita ei asu alueella sen enempää kuin muuallakaan Tampereella yleensä. (Tampereen kaupunki 2017.)

Taulukko 1 Ratinanrannan ja koko Tampereen asukkaiden ikäluokittaiset ja perhekunnittaiset osuudet

	Ratina %	Tampere %
0-15 -vuotiaita	4	15
16-29 -vuotiaita	29	24
30-49 -vuotiaita	27	26
50-64 -vuotiaita	22	17
65-74 -vuotiaita	14	10
yli 75-vuotiaita	4	8
Lapsiperheitä	4,7	17,5
Lapsettomia pariskuntia	39,2	26,7
Yksinasuvia	32,2	26,7

Ratinan alue eroaa muusta Tampereesta tulorakenteensa osalta. Keskimääräiset vuositulot ovat Ratinassa 40 500 €, kun Tampereella keskimäärin ne ovat 27 160€ (Tampereen kaupunki 2017).

Ratinanrantaa voidaan pitää asukaspohjaltaan erityisenä asuinalueena, kun sitä tarkastellaan yhdessä koko Tampereen alueen asukaspohjan kanssa. Asukaspohjan osalta sille on ominaista lasten ja nuorten puuttuminen, lapsettomien pariskuntien ja yksinasuvien iso määrä ja asukkaiden korkea tulotaso. Ratinanrantaa voidaan kuvailla aikuisten ja varakkaiden asuinalueeksi ja sen asukkaat muodostavat tapaustutkimuksen näkökulmasta mielenkiintoisen ja erityisen ryhmän.

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdeksasta Ratinanrannan asukaille tekemistäni teemahaastatteluista. Lisäaineistonani olen käyttänyt kaavoittajan ja kahden rakennusliikkeen edustajan haastatteluja, kaavadokumentteja, rakennusliikkeen tiedotuslehtien artikkeleja,

rakentamista käsitteleviä alan julkaisuja, asunnonmyynti-ilmoituksia, sekä artikkeleja Tampereen paikallisissa lehdissä. Tapaustutkimuksessa voidaan käyttää toisiaan täydentäviä aineistoja, menetelmiä ja näkökulmia, joilla pyritään vastaamaan sosiaalisen elämän kompleksisuuden nostamiin haasteisiin (Laine ym. 2007, 23; Tuomi & Sarajärvi 2003, 142). Tutkimuksessani voidaan puhua aineistotriangulaatiosta, sillä lähestyn Ratinanrantaa useiden aineistojen ja näkökulmien kautta ja välityksellä. Lähtökohtana oli kerätä monipuolinen aineisto, jonka avulla kuva Ratinanrannasta olisi mahdollisimman perusteellinen (Laine ym. 2007, 10). Erilaisten aineistojen avulla pyrin tavoittamaan Ratinanrannan asukkaiden paikan kokemisen taustalla vaikuttavat osatekijät, jotka juontuvat alueen suunnittelun ja rakentamisen vaiheista aina asumisen kokemuksiin ja heijastuvat tulevaisuuden asumistoiveisiin.

Ratinanrannan suunnittelua ja rakentamista koskeneen kirjalliseen aineistoon perehtymisen jälkeen haastattelin alueen kaavoittajaa ja kahta rakennusliikkeen edustajaa, joiden haastatteluja voidaan pitää asiantuntijahaastatteluina. Tapaustutkimuksessa asiantuntijahaastattelulla tarkoitetaan yleensä tilannetta, jossa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista, jolloin kiinnostuksen kohteena ei ole ensisijaisesti asiantuntija sinänsä, vaan henkilöä haastatellaan hänellä olevan tiedon vuoksi (Alastalo & Åkerman 2010, 312).

Käytän kaavoittajan haastattelua taustoittamaan alueen suunnitteluprosessia ja sieltä juontuvaa alueen imagon luomista ja paikan tuottamista. Rakennusliikkeen edustajien haastatteluista ja muusta materiaalista kerään imagon rakentamisen palikoita, eli minkälaisiin tekijöihin Ratinanrannasta luotu imago ankkuroitiin. Asiantuntijahaastattelujen yleinen rooli onkin toimia taustatiedon tarjoajina varsinaisia tutkimushaastatteluja varten (Alastalo & Åkerman 2010, 314). Tutkimukseni pääasiallista aineistoa varten haastattelin kahdeksaa Ratinanrannan asukasta, jotka tavoitin taloyhtiöiden isännöitsijöiden kautta. Isännöitsijät välittivät haastattelupyyntöni taloyhtiöiden hallitusten jäsenille, jotka ottivat sitten minuun yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse ja sovimme haastattelusta. Haastattelin kaikki haastattelupyyntööni myöntyneet ja suoritin haastattelut vuoden 2016 loppupuolella ja 2017 tammikuussa.

Haastateltavistani useimmat olivat eläkkeellä ja asunnon ostaminen Ratinanrannasta liittyi tähän elämänvaiheeseen, kun lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa. Monilla muuttoa Ratinanrantaan oli edeltänyt omakotitalon myynti Tampereen ympäristökunnasta tai kauempaa. Haastateltavista jokainen oli varannut asuntonsa jo talojen ennakkomarkkinointivaiheessa ja muuttanut heti talojen valmistuttua. Kolmella haastateltavalla oli toinen asunto muualla. Näistä kaksi asui

haastatteluhetkellä kuitenkin virallisesti ja pääasiallisesti Ratinanrannassa, ja yksi oli juuri muuttamassa pysyvämmiin Ratinanrantaan. Haastatteleman Ratinanrannan asukkaat olivat asuneet alueella talojen valmistumisesta asti, useimmat liki 10 vuotta, joten heillä oli verraten pitkäaikainen kokemus alueesta ja myös perehtyneisyyttä suunnittelun haasteisiin. Kun asukkaiden sopeutuminen uuteen asuinympäristöön vie kahdesta neljään vuotta (Horelli 1989, 84), oli haastateltujen kokemus ja käsitys asuinalueestaan jo ehtinyt muotoutua ja vakiintua. Haastatteluteemat eivät sisältäneet tarkkoja kysymyksiä taustatiedoista kuten iästä, siviilisäädystä, ammatista tai muusta sellaisesta, mutta aiheita sivuttiin haastattelujen aikana.

Valitsin haastateltaviksi varsinaisiin tutkimushaastatteluihin Ratinanrannan taloyhtiöiden hallitusten jäseniä, sillä hallituksen jäsenet ovat yleensä aktiivisia ja ovat oletettavasti asuneet alueella verraten pitkään. Haastateltavani edustivat kuutta eri taloyhtiötä⁴ ja vain yksi haastatelluista ei itse ollut taloyhtiön hallituksen jäsen. Hän tuli haastatteluun hallituksessa istuvan puolisonsa kanssa ja haastattelin heidät yhdessä. Kuusi muuta haastattelua tein yksilöhaastatteluina, joista yhden haastateltavan puoliso oli myöskin paikalla, mutta ei halunnut osallistua haastatteluun, vaan istui sivummalla, mutta kommentoi aktiivisesti. En pitänyt ongelmallisena hallitusten jäsenten puolisojen osallistumista haastatteluihin, sillä haastateltavieni asiantuntijuus koostui ensi sijassa asumisen kautta kertyneestä tiedosta ja kokemuksesta. Kuitenkin taloyhtiön hallituksessa toimiminen luo hallituksen jäsenelle tietyn position, jonka kautta hän asuinalueitaan ja sen muita asukkaita havainnoi. Asukashaastatteluni sijoittuvat asiantuntijahaastattelun ja teemahaastattelun välimaastoon, sillä haastateltavani ovat asumisen ja hallituksessa toimimisen kautta oman asuinalueensa ja taloyhtiönsä asiantuntijoita. Asiantuntijuus määrittyy toiminnassa ja vuorovaikutuksessa ja asiantuntijana voidaan pitää henkilöä, joilla on sellaista erityistä tietoa tutkittavasta asiasta jota ei ole kenelläkään toisella tai vain hyvin harvalla. (Alastaro & Åkerman & Vaitinen 2017, 215). Toisaalta haastattelut ovat teemahaastatteluja, sillä haastatteluissa korostuvat ihmisten asioille antamat merkitykset ja tulkinnat (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77).

Haastateltavat saivat valita itselleen parhaiten sopivan haastattelupaikan ja kuusi haastattelua tein yliopistolla, yhden haastattelun tein haastateltavan kotona ja yhden kahvilassa. Pohdin mahdollisuutta suorittaa haastattelut Ratinanrannassa joko kävellen tai rannan penkeillä istuen, mutta hylkäsin ajatuksen, sillä Perttulan (2008, 140-141) mukaan fenomenologisessa tutkimustavassa tulisi pyrkiä

⁴ Haastateltavista jokainen oli itse asunnonomistaja.

neutraaliin tutkimustilanteeseen, jolloin tarkoituksena on luoda sellainen tutkimustilanne, että kuvattavien kokemusten pääasialliset aiheet olisivat tutkimustilanteen ulkopuolella.

Kun fenomenologisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa hankitaan tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, pyrkii tutkija olemaan läsnä itsensä sosiaalisesta tilanteesta häivyttäen. Tutkija on läsnä toisen kokemuksesta kiinnostuen eikä edusta tiettyä elämänmuotoa tai instituutiota. (Perttula 2008, 141) Haastattelutilanteessa mahdollisimman vähäinen puuttuminen haastattelun kulkuun osoittautui haasteelliseksi. Vuorovaikutustilanteen luoma vastavuoroisuuden kokemus tuntui välillä velvoittavalta. Myötäilin haastateltavan puhetta ja pyrin rohkaisemaan ilmein ja ääntein haastateltavaa kertomaan lisää. Myös hiljaisten hetkien kestoa ja sietämistä koetin pitkittää. Pohdin mahdollisuutta suorittaa haastattelut Ratinanrannassa joko kävellen tai rannan penkeillä istuen, mutta hylkäsin ajatuksen, sillä Perttulan (2008, 140-141) mukaan fenomenologisessa tutkimustavassa tulisi pyrkiä neutraaliin tutkimustilanteeseen, jolloin tarkoituksena on luoda sellainen tutkimustilanne, että kuvattavien kokemusten pääasialliset aiheet olisivat tutkimustilanteen ulkopuolella.

Esitin jokaisessa asukashaastattelussa samat teema-aiheet täydentävine kysymyksineen. Olin tässä vaiheessa ryhmitellyt kysymykset löyhästi kronologiseen järjestykseen alkaen kysymyksistä, jotka koskivat aikaa ennen muuttoa Ratinanrantaan ja jatkaen kysymyksiin asumisesta ja elämisestä Ratinanrannassa ja lopulta kysyin tulevaisuuteen kohdistuvat kysymykset (liite 1).

Asukkaat vastasivat seuraaviin teemakysymyksiin joko suoraan tai tarkentavien lisäkysymyksien jälkeen:

- Mitkä tekijät vaikuttivat Ratinanrannan valintaan asuntopäätöstä tehdessä?
- Millainen imago Ratinanrannalla on ja millaisia mielikuvia alueesta oli etukäteen?
- Millainen Ratinanranta on asuinympäristönä?
- Miten liikut Ratinanrannan ulkopuolella ja millainen suhde on ydinkeskustaan?
- Löytyykö Ratinanrannasta lempipaikkoja?
- Vastaako Ratinanranta odotuksia?
- Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia on asumisen suhteen?

Tutkimusteemojen pohjalta muodostettujen kysymysten avulla pääsin pureutumaan Ratinanrantaan asuinalueena riittävän kattavasti ja monipuolisesti. Pyrin tavoittamaan kysymyksien ja teemojen avulla muitakin aistikokemuksia kuin visuaalisia ja siten rikkomaan näköaistin ensisijaisuutta

saadakseni esiin myös auditiivista ja kinesteettistä havainnointia ja kokemisen yhteyttä (ks. Forss 2007, 78). Kysyin haastateltavilta kokemuksia muun muassa Ratinanrannan sijainnista, kulkureiteistä, melusta, hajuista ja esteettisyydestä. Kysymykset muokkaantuivat vielä jonkin verran ensimmäisten kolmen haastattelun jälkeen, kun muutin kysymysjärjestystä loogisemmaksi ja viilasin myös kysymyksiä, jotka osoittautuivat vaikeasti ymmärrettäviksi tai johdatteleviksi. Haastattelut etenivät vaihtelevasti haastateltavan oman rytmin mukaan: osa järjestelmällisemmin seuraten kysymyksiä, osa vapaammin ja rönsyten. Haastattelutilanteessa kysymyspatteristo muovaantui, jos haastateltavat sivusivat aihetta jo edellisissä vastauksissa tai tarkensin jotakin aihetta lisäkysymyksiin. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne sanasta sanaan. Haastattelut (liite 2) kestivät noin 19 minuutista hiukan yli tuntiin ja yhteensä materiaalia kertyi neljä tuntia 37 minuuttia.

4.2 Tapaustutkimus ja analyysimetodi

Tapaustutkimukseen ei liity mitään tiettyä analyysimenetelmää, vaan se on ennemminkin tutkimustapa tai tutkimusstrategia (Laine ym. 2007, 9). Käytän tutkimuksessani analyysimuotona sisällönanalyysia, jota voidaan pitää kvalitatiivisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä (Tuomi & Sarajärvi 2003, 93). Käyttämäni sisällönanalyysi on deduktiivista eli teorialähtöistä, jolloin analyysissa aineiston luokittelu perustuu teoreettiseen viitekehykseen (Tuomi & Sarajärvi 2003, 116).

Aloitin varsinaisen analyysin lukemalla haastattelulitteraatit läpi useamman kerran. Aineistoon tutustumisen jälkeen ja läpilukemiskertojen kertyessä luokittelin aineiston haastatteluteemojen mukaan. Teemat loksahdivat löytämäni asuinpaikan laatutekijöitä⁵ tarkastelemaan teoriakehikkoon sulavasti. Yrittäessäni syventää analyysia huomasin, että laatutekijät eivät kerro Ratinanrannasta sen enempää kuin luokittelemalla tekemäni aineiston järjestäminen. Jouduin palaamaan alkuun. Määritin uudestaan mistä oikein puhutaan, kun puhutaan asukkaiden Ratinanrannasta. Huomasin, että olin lukenut aineistosta niitä tekijöitä, joita Ratinanranta tarjosi asukkailleen. Käänsin tarkastelukulman lähtemään asukkaista: mitkä asuinympäristönsä osatekijät asukkaat kokevat merkityksellisiksi. Samaan aikaan aineiston näkökulmamuuoksen kanssa luin teoriakirjallisuutta ja tutustuin paikkateoriaan ja paikan kokemisen ja rakentumisen ulottuvuuksiin. Näiden pohjalta aloin käydä aineistoa läpi uudelleen etsien niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat Ratinanrannan asukkaiden paikan muodostumiseen. Samalla hahmottuivat ja tarkentuivat tarkastelukulmat 1) havaintoympäristö, 2) imago ja mielikuvat, 3) liikkumisympäristö ja 4) sosiaalinen ympäristö, jotka mahdollistivat monipuolisesti paikkakokemusta ja paikkatunnetta käsittelevän analyysin. Näiden näkökulmien

⁵ Kyttä, Marketta & Kahila, Maarit. 2006

kautta muodostin myös analyysin rakenteen eli asukkaiden arjessa vaikuttavan toimintaympäristön ulottuvuudet. Käytin paikan rakentumiseen ja paikkatunteen syntymiseen liittyvää teoreettista käsitteellistämistä apuna aineiston jäsentämisessä, mutta myös aineistosta tehtyjen empiiristen havaintojen arvioimiseen ja tulkintaan, jolloin analyttiset käsitteet muodostivat kiinteä osa tapausta (Peltola 2007, 120). Liitin analyysiin myös paikkakokemuksen sisä- ja ulkopuolisuuden käsitteet, joiden kautta tarkastelin sekä asukkaiden paikkaan kiinnittymisen tasoja ja intensiteettiä, että nostin esiin myös toimintaympäristöön liittyviä rajanvetoja.

Käytän analyysissa sitaatteja haastatteluaineistosta. Pidän haastateltavat anonyymeina ja käytän heistä etuliitettä H (haastateltava) ja erottelen heidät toisistaan numeroinnilla 1-8. Olen numeroinut haastateltavat haastattelujärjestyksen mukaisesti.

5 Analyysi asukkaiden kokemuksista Ratinanrannasta asuinpaikkana

Tarkastelen paikan rakentumista ja muodostumista Ratinanrannan asukkaiden kokemusten kautta. Aineiston sisältämät haastattelujen teemat koskevat toisaalta Ratinanrannan luotua imagoa, asukkaiden ennakkokäsityksiä ja ennen asunnon ostoa muodostuneita mielikuvia sekä asukkaiden arjen kokemuksia Ratinanrannasta. Käsittelen paikkakokemusta asukkaiden arjen havainto- ja liikkumisympäristön sekä paikan sosiaalisen ympäristön kontekstissa, jolloin tarkastelen paikkaa sijaintina, saavutettavuutena ja rajanvetoina. Nostan haastatteluista esiin paikkakokemusta vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä ja selvitän paikkaan kuulumista ja paikkaan kiinnittymistä.

5.1 Mielikuvat ja odotukset

Analysoin Ratinanrantaan liitettyjä mielikuvia asukkaiden paikkakokemuksessa Relphin (2008) mielikuvatyyppijaolla, jolloin erittelen henkilökohtaiset mielikuvat, yhteisön tai ryhmän mielikuvat sekä massamielikuvat, ja tarkastelen, miten nämä mielikuvat vaikuttavat haastateltujen paikkatunteeseen eli kokemukseen sisäpuolisuudesta. Kiinnitän huomion mielikuviin erilaisina paikkaan liitettävänä merkityksinä ja rajanvetoina sekä paikkakokemukseen, kun mielikuva paikasta konkretisoituu asukkaiden arjessa.

Paikka ja mielikuva ovat paikkakokemuksessa toisistaan erottamattomat (Forss 2007, 101), joten tarkastelen Ratinanrannasta muodostettuja mielikuvia osana haastateltujen paikkakokemusta. Ratinanrannasta syntyvien mielikuvien muodostumisessa markkinoinnissa tuotettu Ratinanrannan imago on oleellinen vaikuttava tekijä. Kun Ratinanrantaan, monenlaisen täyttömaan ja kunnallistekniikan toimintojen alueelle, päätettiin rakentaa uusi asuinalue, ei sillä ollut historiassaan imagoa. Kaupunkilaisilla oli kuitenkin mielikuva alueesta maankaatopaikkana ja joutomaana. Alueen imagon rakentuminen alkoi jo suunnitteluvaiheessa ja rakennusliikkeet jatkoivat imagotyötä rakennusprosessin aikana tehdyillä rakennusteknisillä valinnoilla ja tietoisesti luomalla alueelle imagoa asuntojen markkinointia varten. Imago rakennetaan niiden paikan ominaispiirteiden varaan, joiden avulla se erottuu muista asuinalueista ja joita käytetään myynnissä ja mainonnassa: Imago luodaan paikan houkuttelevien ja muista paikoista erottavien ominaisuuksien pohjalta (Kytä, Pahkasalo & Vattovaara 2003, 97).

Haastatteluissa limittyivät omat henkilökohtaiset ja muiden asukkaiden kesken jaetut mielikuvat Ratinanrannasta, sillä yhteisön mielikuva on henkilökohtainen ja samalla jaettu. Yksilön mielikuvat ovat jatkuvasti sosiaalistuneita yhteisen kielen kautta, symbolein ja kokemuksiin (Relph 2008, 58). Aineistossani Ratinanrantaan liitetyissä mielikuvissa vuorottelivat asukkaan oma ja asukkaiden kesken jaetut mielikuvat asuinalueesta, mutta myös alueen julkinen imago, yleisessä keskustelussa vallitsevat massamielikuvat ja stereotypiat. Imagosta tulee julkisuuden myötä massamielikuvia, jotka ovat yhteisiä ja yleisessä tiedossa (Relph 2008, 58). Lehtien yleisönosastojen kirjoitukset ja kaupungilla liikkuvat puheet ovat haastatelluille tuttuja. Asuinalueita koskevat massamielikuvat koskivat niitä Ratinanrannan ominaisuuksia, joita voidaan pitää pienimpänä yhteisenä jaettavana kuten rakennuskannan tiiviyyttä ja ulossulkevaa rakennetta sekä valikoitunutta asukasjakautumaa.

Massamielikuva Ratinanrannasta suljettuna ja yksityisenä alueena on syntynyt Ratinanrannan rajautumisesta kaupunkirakenteellisesti omaksi alueekseen Tampereen valtatie ja Pyhäjärveen väliin. Massamielikuvaa tukee moderneja kaupunginosia leimaava, yleensä tylsäksi koettu, pituusperspektiivi: katuja reunustavat korkeat rakennukset, joiden julkisivut ovat yksitoikkoisia ja suljettuja (Forss 2007, 170). Pyhäjärven suuntaan avautuvat U-malliset korttelit muodostavat muurimaisen seinämän Tampereen valtatie varrelle. Sisä- ja ulkopuolisuus rajautuvat konkreettisesti korkein seinin, aidoin ja portein tai muilla rakennelmilla. Joidenkin talojen väliin rakennetut lasiset seinämät ja niissä olevat lukolliset ovet toimivat Ratinanrannan sisäpuolisille kynnyksinä ja mahdollisuutena astua sisään tai ulos. Kaupunkirakenteen erilaisilla elementeillä tehdään konkreettista rajaa ulkopuolen ja sisäpuolen välillä, ja saamalla tehdään näkyväksi se, mikä koetaan tärkeäksi ja mille annetaan merkityksiä. (Relph 2008, 49-50). Tällaiset konkreettiset rajanvedot luovat mielikuvan yksityisestä alueesta, jolla ei ole ulkopuoliselle mitään tarjottavaa eikä ulkopuolisella ole alueelle asiaa.

Ratinanrannan valikoitunutta asukasjakautumaa koskeva massamielikuva rikkaista ratinanrantalaisista juontuu alueen asuntojen korkeasta hintatasosta. Jo suunnitteluvaiheessa korostettu rakentamisen ja asuntojen korkea laatu ja alueen sijainti ovat perustana asuntojen hinnoittelussa. Asuntojen hintataso muokkaa yleistä mielikuvaa asukkaiden varallisuudesta ja normaalia korkeammasta ekonomiasta. Massamielikuva Ratinanrannan asukkaasta on varakas kaupunkilainen, jonka ei nähty edustavan Tampereen historian työläisvaltaista asukaspohjaa, ja jota ei pidetty ”oikeana tamperelaisena”.

”.. kun kertoo tuttavilleen, että missä teillä on se asunto, niin ai se on siellä, joo, se on hienoo ja kallista aluetta.” H3

”..semmosen käsityksen sain, että sitä niin, kun että vähän hyljeksittäis ikään kun ratinanrantalaiset ei olis niitä perustamperelaisia” H5

Asuntojen hintataso muokkaa mielikuvaa alueen taloudellisesta saavutettavuudesta. Samalla se toimii rajaa vetävänä tekijänä ”meidän ja muiden” välillä tuottamalla mielikuvaa erilaisuudesta ratinanrantalaisten ja muiden tamperelaisten välillä ja Ratinanrannan asuinalueesta ja muusta Tampereesta. Paikan ainutlaatuisuus ja mielikuvat perustuvat jaottelulle minä, muut ja me (Relph 2008, 58). Kun massamielikuva korostaa Ratinanrannan ja muun Tampereen välistä eroa, muodostuu eroa tuottavista tekijöistä Ratinanrantaan liitettävä erityispiirre ja osa sen omaleimaisuutta.

Mielikuva Ratinanrannasta on syntynyt useilla haastatelluilla jo ennen alueen rakentamista. Lehtiartikkelit Ratinanrannan rakentumisprosessista ja asuntojen mainokset muokkaavat mielikuvia tulevasta asuinalueesta. Toimittajat ovat imagon rakentajia tulkitessaan ja esittäessään asioita julkisesti, ja saattavat olla kirjoittamistaan asioista tärkeimpiä imagon rakentajia (Karvonen 2005, 134). Mielipidepalstoilla ja netin keskustelufoorumeilla käytävä keskustelu alueen suunnittelun onnistumisen asteesta, rakentumisesta ja imagosta vaikuttavat asukkaiden mielikuvaan tulevasta asuinalueestaan. Myös suunnittelun dokumentit, kuten asuntojen pohjapiirroksot ja havainnekuvat ovat tärkeitä ja tarkoituksenmukaisia ostajien mielikuvien rakennuspalikoita ja ensimmäisiä tulevan asunnon ja asuinpaikan kokemuksen tarjoajia ja välittäjiä.

”Ja sit me oltiin mökille lähdössä viikonlopuksi, niin sitten mä tutustuin siellä näihin asunnon pohjiin, ja mä varmaan olin ensimmäinen, joka maanantaina soitti.” H8

”Ei meillä sitten tosiaan muita vaihtoehtoja ollu, kun tää oli tiedossa heti oikeestaan alusta asti, kun näitä konkreettisia suunnitelmia rupes hahmottuun.” H2

Relphin (2008) mukaan suunnittelun dokumenttien kautta tapahtuvasta paikkakokemuksesta voidaan puhua välillisenä sisäpuolisuutena, joka on toisen käden kautta tapahtuvaa paikan kokemista. Tällöin tuleva asukas voi kokea paikan, vaikka sitä ei vielä ole olemassakaan. (Relph 2008, 52-53.) Käsitys paikasta alkaa rakentua rakennuttajien ja markkinoijien tuottaman materiaalin välityksellä ja syntynyt mielikuva Ratinanrannasta ja tehty ostopäätös kertovat, että alueesta luotu imago ja asukkaiden toiveet tulevasta asuinpaikastaan kohtasivat. Sellaisen paikan omistaminen tai haluaminen, johon tuntee kuuluvansa, koetaan useimmiten luonnolliseksi osaksi ihmistä, eräänlaiseksi perustavaksi inhimilliseksi vaistoksi (Hall 2003, 88).

Havainnekuvista luotu mielikuva valmiista ja rakennetusta Ratinanrannasta on joutunut ristiriitaan asukkaiden arkielämän kanssa. Ennen muuttoa asukkaiden mielikuvat Ratinanrannasta käsittivät markkinoinnissa esiin nostettuja elementtejä paikasta sijaintina ja saavutettavuutena. Asuminen järven rannalla, ja järven läheisyys ovat yksi tärkeistä paikan vetovoimatekijöistä. Kävelymatka keskustaan ja palveluiden helppo saatavuus ovat olleet mielikuvien muodostumisessa olennaisia Ratinanrantaan liitettyjä ominaisuuksia.

*” No just se, että kun asuu ihan keskustassa niin minkälaista se sitten on kun vaan kävelet torille ja kauppaan ja tietysti toi vesikin houkutti, että sitäkin pääsee näkemään ihan muutamalla askeleella.”*H3

Tietoisesti luotu imago tuottaa mielikuvaa valmiista paikasta. Imagoa tukevat havainnekuvat muistuttavat valokuvaa ja ovat valokuvan tavoin todellisuuden representaatio, sillä ne esittävät paikan pysähtyneenä ja Ratinanrannan silloin, kun rakennusprosessi on jo ohitse. Mielikuva valmiista paikasta on muuttunut asukkaiden arjen kokemusten myötä, sillä asukkaat ovat joutuneet elämään vuosia rakennustyömaiden keskellä.

” kun me tultiin tohon 2009 ja silloin tää välittäjäkin sano sitä, että tota joudutte kyllä muuttamaan rakennustyömaalle. Silloinhan siinä ne muut oli aika kesken ja itse asiassa Hartelaltakin puuttu ne kadun varren talot puuttu kokonaan silloin, et silloinhan siinä oli vasta vähän valmiina. ..aika monta vuotta tossa no me on nyt seitsemän vuotta oltu, niin nyt on periaatteessa nyt siinä ei niin ku oo rakennusprojektia.” H6

Havainnekuva sulkee kaiken satunnaisen ulkopuolelle ja näyttää konkreettisen lopputuloksen, jossa kehitys on jo tapahtunut. (ks. Tuan 2006, 21).⁶ Havainnekuvat toimivat imagon rakentamisessa tarkoituksenmukaisina mielikuvien muokkaajina, sillä ne esittävät paikan valmiina ja juuri sellaisena kuin se halutaan nähtävän. Ratinanrannan muotoutuminen valmiiksi, pysähtyneeksi paikaksi on vienyt kuitenkin aikaa ja jatkuva asuinympäristön muutos ja rakentaminen ovat hankaloittaneet paikkatunteen syntymistä. Paikkatunteen edellytyksenä ovat paikan pysyvyys ja muuttumattomuus, joten kiinnittyminen paikkaan vie aikaa ja vaatii pysähtymistä (Tuan 2006, 15-16).

⁶ Tuan (2006) tarkastelee maalausta, joka kuten havainnekuvakin, sulkee kaiken satunnaisen itsensä ulkopuolelle ja näyttää juuri sen, mitä on tarkoituskin.

5.2 Punatiilitalot ja hiljaiset pihat

Haastateltujen paikkakokemus Ratinanrannasta havaintoympäristönä ilmenee moniaistisena. Ratinanranta aistihavainnoin koettuna paikkana muodostuu erityisesti paikan visuaalisista ja auditiivisista ominaisuuksista. Näissä havainnoissa tulee ilmi kokemukseen vaikuttavat paikan rytmiset ja paikalliset muutokset ja niiden vaikutukset paikan tunnelmaan ja paikkakokemukseen. Analyysissa nostan esiin niitä Ratinanrannan aistein havaittavia ominaisuuksia, jotka vaikuttavat asukkaiden paikan kokemiseen ja paikkaan kiinnittymiseen.

Paikan visuaalisen omaleimaisuuden muodostaa osaltaan Ratinanrannan sijainti Pyhäjärven rannassa. Järvinäkymä on asukkaissa ihastumisen syntymisen ja sitä kautta kiinnittymisen tuottama Ratinanrannan visuaalinen ympäristön piirre. Jo pelkkä ajatus ranta-asumisesta ja asunnon ikkunoista avautuva järvimaisema ovat sinetöineet muuttopäätöksen.

”Mies mut sitten joskus vei sinne keskeneräiseen rakennukseen, vähän luvattomasti kiivettiin sinne ja seisottiin olohuoneen kohdalla ja sieltä näky se järvi, niin siinä tuli semmonen tunne, että aaah. Se siinä sinetöity sitte.” H4

Maisema ei näissä kokemuksissa vielä edusta kotia eikä sisällä kotiin liittyviä merkityksiä, vaan se aukenee eteen hiukan yllättäen. Paikkaan kuulumisen tunne voi syntyä nopeasti, kuten yhtäkkiä avautuva maisema tai paikka, johon muodostuu syvä ja välitön side (Tuan 2001, 20). Visuaalisuus ja näkymä ovat tärkeitä käyttäytymisen sisäpuolisuuden kokemuksen tuottajia ja kokemus paikan ainutlaatuisuudesta erottaa sen muista paikoista (Relph 2008, 53-54). Pelkästään käynti keskeneräisessä talossa tai asunnossa riitti synnyttämään kokemuksen omasta paikasta.

Asumisen kokemuksissa ja asukkaiden arjessa Pyhäjärvi ja sen ranta muodostivat merkittävän osan paikan visuaalista kokemusta. Järven merkitys haastateltujen paikkakokemuksissa on jatkuvasti muuttuvana maisemana ja ympäristöelementtinä, taustana.

”Siinä Ratinanrannan penkeillä tulee kesäaikaan istuskeltua ja no eipä siinä nyt sitten se juuri kun siinä ei ole sitä jäätelökioskiakaan tai lounasterassia tai niin eipä siinä ole sellasta, että sinne nyt varta vasten lähdetäis oleskelemaan.” H1

Ranta sisältää visuaalisten piirteiden lisäksi toiminnallisen ulottuvuuden, jolloin asukkaiden kokemuksissa Rantabulevardi toimii rannan saavutettavuutta tuottavana tekijänä ja samalla mahdollistaa myös paikan toiminnallisen kokemisen. Kuitenkin ranta jää usein vain näkymäksi pysähtymisen ja myös sosiaalisten kohtaamisten paikkojen puuttuessa. Ranta toimii myös rajaamisen

paikkana. Rannassa sijaitsevat venelaiturit ovat lukittujen porttien takana, joten muilla kuin veneenomistajilla ei ole laitureille pääsyä. Näin ollen veneenomistajien ja muiden välinen rajanveto on selkeä. Ranta ei tarjoa aallonmurtajan lisäksi muita kynnyksiä bulevardilta lähemmäksi järveä.

Tiiviisti massoitettua kerrostalorakentamista asukkaat pitävät tämän päivän keskusta-alueen arkkitehtuurin ja rakentamisen trendinä. Asukkaiden kokemuksissa tiiviys ei ole asuinaluetta huonontava tai parantava piirre, vaan sitä pidetään ikään kuin annettuna ja haastatteluissa se mainitaan alueen ulkopuolisten esittämänä kritiikkinä. Alueen arkkitehtuurin ja rakennusten visuaalisuuden kokemukselle on yhteistä rakennusten punatiili-pinnan leimaavuus, joka nähdään sekä onnistuneena ja omaleimaisena että tavanomaisena ja samankaltaisuutta tuottavana. Ratinanrannan talojen esteettisyyden määrittelyä tehdään vertailemalla taloja muiden asuinalueiden rakennuksiin. Haastatteluissa esimerkiksi Ratinan suvannon vieressä olevien kerrostalojen kaakelimaista pintaa ei nähdä yhtä tyylikkäänä kuin Ratinanrannan talojen paikalla muurattua tiiliseinää, kun taas Tampereen Viiden tähden keskustan suunnitelmassa Daniel Libeskindin suunnittelemat talot mainitaan esteettisesti onnistuneempina. Toisaalta Ratinanrannan talojen ei koeta juurikaan eroavan esimerkiksi Helsingin Vuosaarella olevista asuinrakennuksista.

”Ne on sitä punatiilitaloo, että tietysti vois olla vähän enemmän vaihtelua, että nyt on sen jälkeen rakennettu tosi hienoja rakennuksia, on reilusti käytetty värejä. ... että olis ehkä voinu olla vähän semmonen ilmeikkäämpi vielä.” H4

Arkkitehtoninen pinta on rakennusten kokemisen lähtökohta (Forss 2007, 79-80). Ratinanrannan rakennusten punatiilipinnasta kumpuavat mielleyhtymät Tampereen historiaan ja kaupunkimaiseman tehdasrakennuksiin. Uusien rakennusten pinnat heijastelevat historiaa ja sitä kautta jonkinasteista tuttuutta.

”Siinä on toteutunut tämä niin kun Tampereelle tyypillinen tai yleensäkin teollisuuspaikkakunnille tyypillinen tällainen punatiilirakentaminen, niin se on toteutettu hienosti” H1

Rakennusten pinnoilta on luettavissa perustietoa, mutta myös signaaleja, jotka herättävät kiinnostuksen etsiä pinnan alla piileviä merkityksiä (Forss 2007, 79-80). Ratinanrannan paikalla muurattua punatiiliseinäisiä rakennuksia pidetään Tampereen menneisyyteen teollisuuskaupunkina sopivina. Niihin liittyy myös mielikuva Ratinanrannasta laadukasta rakentamista edustavana paikkana. Yleisilmeeltään punatiilipinnat eivät kuitenkaan erotu muusta saman ajan rakentamistyylistä, vaan samankaltaisia rakennuksia on monissa paikoissa muuallakin. Teollinen historia ja nykyajan moderni rakentaminen leimaavat alueen visuaalista kokemusta alueen talojen

yksityiskohdissa kuten parvekkeissa, joiden toteutuksessa on päädytty taloyhtiöiden kesken erilaisiin ratkaisuihin.

”Siinä meidän yhtiössä erityisesti sanoisin, että on hieno.. tää ulokeparvekkeitten ryhmittäminen. Kun perinteinen tapa on, että ulokeparvekkeet pannaan niin kun samaan linjaan pinoon, mutta noin siinä on hajotettu siihen julkisivuun sillai, että ne on ikään kuin ripoteltu sinne niin, että ei oo kaikki samassa rivissä.” H1

Haastateltujen kokemuksissa punatiilipinta on yksi Ratinanrannan visuaalisista tunnusmerkeistä, kuitenkin se ei ole paikan sellainen ominaisuus, joka erottaisi sen muista paikoista. Parvekkeet ovat osa Ratinanrannan, sekä rakennusten että itse alueen, omaleimaisuutta. Parvekkeet tuottavat alueen rakennuksille ainutlaatuisuutta, jonka kautta ne erottuvat toisistaan ja samalla luovat mielenkiintoista ja vaihtelevaa visuaalista pintaa (Kuvio 5).

Kuvio 5 Talot aallonmurtajalta kuvattuina

Paikan aistein havaittavat ominaisuudet, mielletään usein paikan muuttumattomiksi osatekijöiksi, mutta paikkaan liittyy kuitenkin prosessuaalisia muutoksia, joiden kautta näkyy ajan kuluminen. (Forss 2008, 80.) Ratinanrannassa havaintoympäristössä prosessuaaliset muutokset näkyvät selvimmin puiden kasvuna ja muina rakennetun viherympäristön muutoksina.

” Loistava idea niin ku ollu kun sinne on laitettu tulppaaneja niihin altaisiin sinne alle. Se on keväällä aivan sairaan kaunis, kun ne tulppaanit kukkii siellä. Häviää sit omia aikojaan siitä, kun ne on siellä muun kasvuston seassa tavallaan mut keväällä ne tulee ensimmäisenä.” H5

Luonnon muuttuminen vuodenaikojen vaihtuessa muodostaa osan paikan rytmisistä muutoksista. Ajan kulumisen havaitaan juuri tiettyyn ajankohtaan liittyvien ilmiöiden kautta ja nuo ilmiöt osoittavat nimenomaan ajan kulun näkyväksi tekeviä ominaisuuksia. Uuden asuinalueen rakennusten pintaan ei ajan hammas ole vielä jättänyt havaittavia jälkiä.

Ratinanrannassa rakennukset ovat sijoittuneet siten, että Tampereen valtatie varren korkeat kerrostalot muodostavat äänivallin asuinalueen ja valtatie väliin, mikä hiljentää talojen sisäpihojen ja järven rannan äänimaailmaa (Kuvio 6).

”Kun siinä on vielä ne kerrostalojen välit, niissä on vielä seinät ja sitä joutuu niin kun ovesta siihen pihalle. Kun sen oven laittaa kiinni niin kaikki äänet katoaa. Se on kuin menis eri maailmaan.” H6

Kuvio 6 Talojen välinen lasiseinä ja -ovet rajaavat alueen Tampereen valtatielle.

Aistein havaittaviin ominaisuuksiin kuuluvat myös sellaiset ilmiöt kuin valo ja varjo, äänet ja tuoksut, jotka ovat myös paikan tunnelmallisia ominaisuuksia (Forss 2008, 79). Liikenteen melun yhtäkkinen katoaminen sisäpihoille astuttaessa tuottaa äänimaailmaan kontrastin, jyrkän muutoksen, joka tekee hiljaisuudesta paikan aistittavan ominaisuuden ja luo alueelle haastateltujen kokemuksissa rauhallisen tunnelman.

”.. että semmonen rauha eli siinä sit kun siellä on niin tuntuu että kaupunki on kaukana.” H8

Äänimaailman muuttuminen astuttaessa asuinalueelle, sisäpuolelle, rajaa Ratinanrannan kaupungin keskustasta. Vaikka yhdyskuntarakenne fyysisinä, konkreettisina rakennuksina, vaimentaa Ratinanrannan ulkopuolisen liikenteen ja muut kaupungin äänet ja tuottaa näin alueen äänimaailman hiljaisuuden, synnyttää äänimaailman muuttuminen ja rajautuminen samalla Ratinanrannan omanleimaisen tunnelman.

Haastatteluissa esiin nousseet Ratinanrannan tuoksut ja hajut tunnelmaa tuottavina ominaisuuksina käsittävät Viinikanlahden jätevedenpuhdistamosta tulevan hajun, jota pidetään lähinnä tilapäisenä tai satunnaisena tekijänä.

”Hajujuttu siitä puhdistamosta niin se on täysin liioteltu, että se on muutaman kerran vuodessa ja usein se on sitten paremminkin sellasta kemikaalin hajua, että ei se mikään semmonen jätteen haju oo” H2

Paikan tuoksut ovat merkittävä osa ihmisen sisäpuolisuuden tunnetta (Forss 2007, 115). Ratinanrannan asukkailla oli yhdenmukainen, jaettu, käsitys hajun luonteesta ja ilmenemistiheydestä. Jätevedenpuhdistamon haju ei haastateltujen kokemuksissa kuitenkaan ole Ratinanrannan ominaisuus, vaan satunnainen alueen rajat ylittämään onnistunut vierailija.

Ratinanranta aistihavainnoin rakentuvana paikkana pitää sisällään visuaalisuuden lisäksi myös Pyhäjärven tuottamat muut aistihavainnot, jotka ovat osa Ratinanrannan ominaisuuksia.

”Järven rannassa niin aina välillä tietysti tuulee kylmästi sieltä järveltä, jos on etelän lounaan suuntanen tuuli, niin se ottaa siihen rantaan.” H2

Paikan kokemiseen vaikuttavat päivittäin havaittavat paikan ominaisuudet, jotka muuttuvat säätilan, vuorokauden ja vuodenajan mukaan, ja paikalliset muutokset aistein havaittavina paikan ominaisuuksina vaikuttavat myös paikan kokemiseen, sen tunnelmaan ja siihen liitettäviin mielikuviin (Forss 2007, 82). Ratinanranta tuulisena paikkana liittyy asukkaiden kokemuksiin asumisesta järven rannalla, mutta myös suunnittelullisena epäkohtana, sillä järveltä kantautuvan tuulen suunta ja rakennusten sijoittuminen alueella vaikuttavat ilmavirtojen kulkemiseen alueella ja aiheuttivat tuulitunnelien syntymisen.

Ratinanrannan asuinalueen äänimaailmaan vaikuttivat paikan rytmiset muutokset. Haastateltavat pitävät Ratinanrantaa äänimaailmaltaan hiljaisena, ja varsinkin talvella alueen äänet ovat yksipuolisia ja vaimeita. Kesällä äänimaailma on voimakkaampi ja monimuotoisempi. Vuodenaikojen vaihtelun tuottamat muutokset vaikuttavat myös paikan tunnelman aistimiseen ja kokemiseen, sillä äänet ovat myös paikan tunnelmallisia ominaisuuksia. Talvella äänimaailmaan vaikuttaa Rantabulevardin käyttäjämäärän väheneminen, mutta myös kylmän ilman vuoksi asumisen toimintojen suuntautuminen sisätiloihin. Kesäisin Ratinan stadionilla ja Eteläpuistossa järjestettävät isot musiikkitapahtumat vaikuttavat asukkaiden paikan kokemiseen ja myös paikan tunnelmaan. Vaikka haastatelluilla olikin kokemuksia Ratinan stadionin tai Eteläpuiston tapahtumien aiheuttamasta melusta, ei stadionin tapahtumista kantautuvia ääniä yleisesti koettu häiritseväksi. Haastateltavien oman asunnon ja stadionin välissä sijaitsevat kerrostalot eristävät stadionin suunnasta tulevan melun, joten asunnon ja talon sijainti vaikutti tapahtumien aiheuttaman melun ja häiriön kokemukseen. Eteläpuistossa järjestettävistä musiikkitapahtumista kantautuvat äänet koettiin enemmän häiritseväksi, koska ääni pääsee kulkemaan esteettä suoraan Ratinanrantaan ja etenkin bassoäänet tunkeutuvat rakenteista sisätiloihin.

”..se on aika sietämätön basson jumputus, mikä seinien läpi kuuluu. Jonkun kerran vuodessa saattaa olla kolmekin päivää sitten kerralla joku tapahtuma siellä. Kyllä mä oon siitä 112:eenkin soitellu, kun tota yhtätoistakaan ei vielä hiljene..” H2

Melun kantautuminen sisätiloihin ylittää asukkaiden yksityisyyden rajan ja rikkoo asukkaan suvereniteettia. Kokemus melusta tarkoittaa häiritsevien äänien siivilöitymistä kotiin, yksityiseen tilaan, rajaamisesta eli ikkunoiden ja parvekkeen ovien sulkemisesta huolimatta. Jos rajautuminen julkisesta äänitilasta ei onnistu, voi se kulminoitua voimattomuuden ja turhautumisen tunteisiin (Kytö 2010, 55). Tapahtumat eivät kuitenkaan häiritse kaikkia, kun on tiedossa, että “nehän loppuvat jo ennen puolta yötä”. Kokemus melun keston ennakkoinnista vähentää äänen häiritsevyyttä (Kytö 2010, 47).

5.3 Kävelen Laukonsiltaa pitkin kohti keskustaa

Tarkastelen Ratinanrantaa asukkaiden liikkumisympäristönä ja sitä kautta alueen kytkeytymistä Tampereen ydinkeskustan kaupunkirakenteeseen. Paikkakokemus liikkumisympäristönä rakentuu jokapäiväisistä kauppa- ja asiointimatkoista, työmatkoista sekä lenkeistä. Liitän tarkasteluun myös palvelut, erityisesti päivittäistavarakaupan, saavutettavuuden näkökulmasta. Liikkumisympäristönä

paikka näyttäytyy erilaisina yhteyksinä, sijaintina ja saavutettavuutena, joiden kautta paikka muodostuu fyysisen sijaintinsa lisäksi myös koettuina etäisyyksinä. Liikkumisympäristön muotoon vaikuttaa osaltaan myös asukkaiden elämäntapa, johon sisältyy arjen reittien muotoutumisen lisäksi asumisen monipaikkaisuus.

Asumisen arki vaihtelee haastateltujen elämässä, ja monet asuvat Ratinanrannassa vain osan viikosta. Jotkut asuvat arkipäivät ja toiset osan viikkoa tai vain viikonloppuisin, jolloin Ratinanranta on heille arkielämän tukikohta kaupungissa tai viikonloppuasunto, jonne lähdetään työviikon jälkeen viettämään vapaa aikaa. Asuminen Ratinanrannassa ei ole perinteisen vakaata, vaan usein osa-aikaista ja monipaikkaista.

”Me etsittiin pientä asuntoa vapaa-ajanasunnoksi ... kaupunkiasuntoa sen takia, että kun tosiaan asuttiin pääasiassa siellä meidän kakkosasunnolla tai no nyt sitä vois kutsua vapaa-ajanasunnoksi.”
H5

Vaikka Ratinanranta on liikkumisympäristönä osalle haastatelluista paikka, johon ei liity pitkää yhtäjaksoista pysähtymistä ja asumisjaksoa, ei haastateltujen kokemusta leimaa ulkopuolisuus, vaan väliaikainenkin asuminen mahdollistaa kiinnittymisen paikkaan siihen liitettyjen mielikuvien ja asumisen kokemuksen kautta.

Reitit muodostavat jokaisen henkilökohtaisen arjen liikkumisympäristön alueen ja verkoston. Ratinanranta kytkeytyy Tampereen keskustan kaupunkirakenteeseen osana asumisen toimintoja, asukkaiden päivittäisten reittien kautta. Ratinanrannan maantieteellinen mitattu etäisyys Tampereen ydinkeskustasta on noin kilometri tai muutama minuutti, mikä näyttäytyy fyysisenä sijaintina olevan helposti saavutettavissa. Koettu etäisyys ydinkeskustan ja Ratinanrannan välillä muodostuu päivittäisten reittien kautta, joihin sisältyy fyysiset saavutettavuustekijät kuten tiestö ja liikkumismahdollisuudet. Monelle haastatellulle Laukonsilta muodostaa tärkeän kulkuyhteyden Ratinanrannasta Tampereen ydinkeskustaan, sillä sitä pitkin kulkee ainoa suora vain kevyelle liikenteelle tarkoitettu kulkuväylä muun muassa Sokokselle ja Stockmannille. Yhteyksien merkitys havaitaan erityisesti silloin, kun tavanomaista reittiä ei päästäkään käyttämään.

”Kesällä tietysti kun on näitä tapahtumia siinä, niin ne sulkee pahimmillaan on sulkenut melkein viikoks meidän normaalit kulkuväylät. Kun se on minusta äärimmäisen ikävä kulkureitti mennä sen vanhan Ratinansillan yli sinne Hämeenpuiston päähän ja siitä lähtee keskustan suuntaan, kun siinä on niin kova autoliikenne ja melu ja pöly ja kaikki.” H2

”Siitä (Laukonsillan kautta) oli hyvä kävellä, mut sit ei oikein viittiny lähtee tuolta Hämeenpuiston kautta käveleen, et sitten autolla mentiin joka paikkaan.” H3

Laukonsillan sulkeminen kesäisin eri festivaalien aikoina tarkoittaa liikkumisympäristön, reittivalikoiman ja kulkutapojen vaihtoehtojen supistumista. Sulkeminen aiheuttaa haastatelluille muutoksia päivittäisiin kulkureitteihin, ja usein sulkeminen muodostaa kynnyskysymyksen valittaessa kulkumuotoa. Paikka rakentuu arjessa toistosta, tuttuudesta, pysyvyydestä ja luotettavuudesta (Haapala 2006, 135), joten tutun kävelyreitin sulkeminen toimii rajanvetona tuttuuden ja vierauden välillä sekä fyysisen saavutettavuuden katkona Ratinanrannan ja Tampereen keskustan välillä. Kun silta on suljettu, kuljetaan keskustaan autolla.

Paikka rakentuu reittien muodostamina yhteyksinä ja risteäminä asukkaiden arjen toistuvissa toiminnoissa, ja toiminnan kautta paikkaan liitetään merkityksiä. Näin muodostunut kokemus paikasta on empaattista sisäpuolisuutta, sillä arjen reitein paikkaan liitetyt merkitykset edellyttävät paikan tuntemista ja tietämistä, jotka syntyvät asukkaan kokemusten kautta (Relph 2008, 54-55).

Päivittäiset reitit syntyvät asukkaiden arjessa kokemusten ja tiedon kautta jolloin paikkaan liitetään merkityksiä siellä tapahtuvan päivittäisen toiminnan kautta (Vilkuna 1997, 168). Reittien kautta asukkaan paikkaan kiinnittyminen on empaattista sisäpuolisuuden kokemusta, sillä arjen reitein paikkaan liitetyt merkitykset edellyttävät paikan tuntemista ja tietämistä, jotka syntyvät asukkaan omien kokemusten kautta (Relph 2008, 54-55).

Etäisyyksien subjektiivisuudesta kertoo haastateltujen käyttämät kulkumuodot ja kokemukset paikan saavutettavuudesta eri kulkumuotojen välillä.

”Minäkin kun pyöräilen, molemmatkin pyöräillään, niin pyörällä pystyy hoitaan asioita ja kävellen ja kuitenkin Ratinanranta se on kuitenkin sivussa.” H8

Vaikka Ratinanrannan sijainti Tampereen keskustasta fyysisenä välimatkana on noin kilometri, vaikuttavat asukkaan elämäntapa ja henkilöhistoria liikkumistottumuksiin, jolloin saavutettavuuden henkilökohtainen kokemus ja etäisyyksille toiminnan kautta annetut merkitykset korostuvat.

Haastateltujen kokemus Ratinanrannasta sen fyysiset rajat ylittävänä paikkana tulee näkyväksi heille mieluisten paikkojen kautta eli reiteistä luonnonympäristöihin (Kuvio 7). Vihreyden kaipuu ja tarve päästä luonnonläheisyyteen ovat kaupunkiperäisiä ilmiöitä (Mäenpää 2009, 58) ja reitit luonnonympäristöihin muodostavat osan Ratinanrannan asukkaiden liikkumisympäristöä.

”meidän kämpältä lähtee niin kun rantaa pitkin voi juosta Härmälään leirintäalueelle niin varmaan yks Suomen hienoimpia lenkkimaastoja.” H5

Ratinanrannan ulkopuolella sijaitsevat paikat kytkeytyvät asukkaiden liikkumisympäristössä osaksi Ratinanrantaa ja ovat osa sen ainutlaatuisuutta. Paikan yhteydet toisiin paikkoihin ovat osa sen ainutlaatuisuutta, joten asukkaiden kokemus Ratinanrannasta paikkana ei rajaudu alueen fyysisten rajojen sisäpuolelle (Massey 20013, 73).

Kuvio 7 Rantabulevardi

Liikkumisympäristöön liitän asukkaiden kokemukset alueella olevista palveluista, niiden saatavuuden ja saavutettavuuden. Ratinanrannan palvelutarjonta ja palvelujen saatavuus koettiin niukaksi tai mitättömäksi. Alueelta löytyviä palveluita asukkaat eivät olleet käyttäneet muutamaa lounasravintolassa käyntiä lukuun ottamatta.

”Eihän siellä oo mitään palveluita!” H7

Aineistossa oleellisimmaksi puutteeksi palvelujen suhteen mainittiin ruokakauppa ja Ratinanrantaan kaivattiinkin pientä lähikauppaa tai kioskia. Palveluista päivittäistavarakaupan palvelut ovat osa peruspalveluja, jotka vaikuttavat asukkaiden jokapäiväiseen elämään ja joiden puuttuminen hankaloittaa arjesta selviytymistä. (mm. Strandell 2011).

Ennakkokäsityksenä haastateltavilla oli, että kaupat, kulttuuri- ja liikuntapalvelut löytyvät muutaman askeleen päästä kotiovelta. Arjen kokemuksissa tämä tarkoittaa matkaa joko ydinkeskustaan tai keskusta-alueen ulkopuolelle. Kun koettu etäisyys on kävelymatka, on tavoiteltava fyysinen etäisyys ruokakauppaan alle 500 metriä, jos halutaan edistää kestävämpiä kulkutapoja kauppamatkalla. Kauppamatkan ollessa tätä pidempi, tehdään kauppamatka pääosin autoillen (Strandell 2017, 101). Keskustan läheisyydestä huolimatta haastatellut kokevat tarvitsevansa autoa eikä kukaan haastatelluista kertonut ajatelleensa täysin autotonta arkea.

”Autolla kuljetaan, jos on vähän pidemmälle reissua. Kyllä päivittäiset kauppareissut tulee tehtyä autolla, jos nyt tietää että on vähän enemmän ostettavaa. Kävelleenkin käydään kyllä ruokakaupassa. Ja kesällä polkupyörällä sitten. Kävelylenkkejä tehdään Hatanpäähän ja Hatanpään puistoon ja eteläpuistoon.” H1

Palveluiden, erityisesti päivittäistavarakaupan, saavutettavuus on arjen liikkumisympäristöä olennaisesti muokkaava tekijä. Keskustan läheisyys ei haastateltujen kokemuksissa tarkoita palveluiden helppoa saavutettavuutta. Ratinanrannan asukkaiden liikkumisympäristöön on odotettavissa muutosta, kun Ratinan kauppakeskus valmistuu. Ratinan kauppakeskus tulee Ratinanrannan viereen, Tampereen valtatie toiselle puolelle, ja Ratinanrannasta kauppakeskukseen rakennetaan jalankulku alikulkutunnelin kautta. Palveluiden saavutettavuuden muutos niin fyysisenä maantieteellisenä etäisyytenä kuin reittinä ja liikkumismahdollisuuksina muokkaa asukkaiden liikkumisympäristöä. Ratinan kauppakeskuksen voidaan olettaa vaikuttavan Ratinanrannan asukkaiden kokemuksiin asuinpaikkansa sijainnista ja sen yhteyksistä.

Ratinanranta ei ole ulkopuolisilta suljettu asukkaidensa paikka, vaan siellä on kynnyksiä ja sisään tulon mahdollisuuksia myös muille kuin vain asukkaille. Paikan fyysinen saavutettavuus muokkaa paikan sosiaalista ulottuvuutta mahdollistamalla ja estämällä kulkua alueelle ja alueen käyttäjien toimintamahdollisuuksia.

”näitten kolmen rakennuttajan alueitten välissä on aina sitten semmonen väylä, joka johtaa sieltä Tampereen valtatieltä sinne rantaan. Ne kulkuväylät siinä on, mutta eihän niitä niin un havaitse sieltä Tampereen valtatieltä käsin. Ne täytyy tavallaan tietää, kun siellä on lauta-aidat, joissa on vaan semmoset kulkuaukot.” H1

Ratinanrannan sijainti on keskeinen fyysisen saavutettavuuden näkökulmasta, sillä se sijaitsee Tampereen ydinkeskustan tuntumassa, lähellä linja-auto- ja rautatieasemaa ja muita julkisen

liikenteen yhteyksiä. Kuitenkin Ratinanrantaan on vain yksi sisäänajoväylä vilkkaasti liikennöidyn Tampereen valtatievarrelta. Autolla ajo Ratinanrannassa on sallittu vain muutamalla kadulla ja pihalueet on kokonaan rauhoitettu liikenteeltä. Ratinanrannan fyysiseen saavutettavuuteen vaikuttaa myös pysäköinti, joka on ohjattu talojen alle maanalaiseen isoon parkkihalliin, ja parkkipaikkoja on kaduilla hyvin rajoitetusti. Autoliikenne on Ratinanrannan päätiellä Voimakadulla vilkasta ruuhka-aikoina asukkaiden mennessä töihin ja palatessa takaisin kotiin.

”Liikennettä on siellä talojen toisella puolella. Joskus on tosi paljon, jos on lähdössä tai tulossa, niin kestää aika kauan ennen kun pääsee siitä sitten kotiin.” H4

”Tossa on muuten hyvä paikka kans tossa liikennevaloissa, kun lähtee ylitte. Siinä saa olla aika tarkkana kans, ettei jää auton alle. Meinaan punasia päin ajetaan ihan urakalla sitten. Ei viittitä pysähtyä, kun punaset tulee. Mennään vaan.” H3 puoliso

Ratinanrannan alueen, etenkin Voimakadun, ja Tampereen valtatie liikennesuunnittelua pidettiin puutteellisena. Automäärän epäiltiin kasvavan entisestään tulevien vuosien aikana nyt jo vilkkaasti liikennöidyillä kaduilla. Ratinan kauppakeskuksen valmistuminen lisää oletettavasti alueen liikennevirtaa. Samoin työmatkaliikenteen määrä tulee kasvamaan, kun Hatanpään valtatie ja Tampereen valtatie kulmaan rakennettavat kaksi isoa toimistorakennusta valmistuvat. Alueella jatkuvasti käynnissä olevat rakennustyöt ovat sumputtaneet liikenteen Voimakadun ja Tampereen valtatie risteyksessä. Yhtenä huolena haastatteluissa mainittiin, että kasvava liikenne pakottanee avaamaan Hatanpään valtatieltä Jokikadun kautta alueelle kulkevan väylän.

Asukkaiden arjessa autojen parkkipaikkojen keskittäminen parkkihalliin tuottaa Ratinanrantaan paikan ainutlaatuisuutta ja lisää paikan fyysistä saavutettavuutta. Samalla parkkihalliin liittyy ulossulkemista ja valvontaa. Parkkihalliin liittyy konkreettista kameravalvontaa ja sosiaalista kontrollia vahvasti luvanvaraisena pysäköintipaikkana. Ulossulkevana tekijänä se näyttäytyy silloin, kun parkkihallipaikkaa ei ole haluttu ostaa eikä alueella ole juurikaan mahdollisuuksia maan pinnalle.

”Kaikki täyteen kylttejä, että et voi pysäköidä sinne etkä tänne. Sitten ne on yöitä päivää tyhjänä siellä ja ne on rakennettu sinne kumminkin pysäköintiä varten eikä niissä kukaan pidä autoja” H5

Asukkaille, jotka eivät ole ostaneet autolleen hallipaikkaa, parkkihalli on rajanteon paikka, sillä mahdollisuudet parkkeerata muualle kuin parkkihalliin rajaa heidät asuinalueensa ulkopuolelle. Alueen maanpäälliset parkkipaikat ovat suurimmaksi osaksi varattuna henkilökunta- ja asiakaspysäköintiin, jolloin ne ovat öiseen aikaan vajaalla käytöllä, tyhjillään.

5.4 Talkoita ja vaikuttamisen vaikeutta

Ratinanrannan sosiaalinen ympäristö tarkoittaa alueella tapahtuvaa sosiaalista vuorovaikutusta ja kommunikointiverkostoja, asukkaiden kokemusta yhteisöllisyydestä ja alueen turvallisuudesta sekä mahdollisuuksista osallistua asuinaluetta koskevaan päätöksentekoon ja suunnitteluun. Analyysissa keskityn sosiaalista vuorovaikutusta mahdollistaviin ja jarruttaviin tekijöihin. Tarkastelen paikan sosiaalisen ulottuvuuden rajoja ja rajavetoja samoin kuin paikan sosiaalista saavutettavuutta kulttuurisena ja elämäntapaan liittyvänä, mutta myös taloudellisena tekijänä.

Aineistossani Ratinanrannan sosiaalinen ulottuvuus muodostuu asumiseen liittyvien toimintojen ympärille ja hallitsevana yhteistoiminnan muotona on ennen kaikkea taloyhtiön hallituksessa toimiminen. Haastateltujen toimiminen taloyhtiöidensä hallituksessa leimaa heidän Ratinanrantaan liittyvää sosiaalista vuorovaikutusta ja kokemustaan alueen asukkaiden yhteisöllisyydestä. Taloyhtiöiden hallitusten jäsenten kokemus Ratinanrannasta sosiaalisena ulottuvuutena edustaa paikan kokemisen empaattista sisäpuolisuutta, jolloin paikkaan liitetään tietoa ja tunteita sekä ymmärretään paikkaan kuuluvia merkityksiä (Relph 2008, 54-55).

Haastateltavani toimivat taloyhtiön hallituksessa ja heidän hoitaessaan yhteisiä asioita on heistä tullut tuttuja keskenään. Sama rakennuttaja, yhteiset piha-alueet ja jaetut kiinteistönhuollon toimet (muun muassa yhteinen isännöitsijä ja jätehuone) naapuriyhtiön kanssa ovat pakottaneet yhtiön jäseniä vuorovaikutukseen myös naapuritalon asukkaiden kanssa. Rakennusvaiheen epäkohtien ja virheiden reklamointi joko oman taloyhtiön asioissa tai yhdessä naapuriyhtiön kanssa ovat luoneet puitteet yhteistoiminnan muodostumiselle, ja jonka kautta on rakennettu alueen sosiaalista verkostoa.

”Meillä on semmonen yhteissopimusjärjestely sen meitä vastapäätä, siinä tien toisella puolella olevan asunto-osakeyhtiön kassa ja siitä on ihan tämmäinen yhteisjärjestelysopimus olemassa, että kaikki mitä siinä tehdään, niin kustannukset jaetaan sitten rakennusoikeusneliöitten suhteessa. ” H1

Taloyhtiön hallituksessa toimiminen osana asumisen toimintoja liittyy asukkaat osaksi paikkaa, sillä paikka saa merkityksenä yksilön toiminnan kautta (Horelli 1989, 85). Talon asioiden hoitaminen muodostaa sosiaalisen verkoston, jossa osallisia yhdistävät taloyhtiön hallitusten asiat. Tiettyä agendaa ajava verkosto toimii sekä osallisia yhdistävänä, että ulkopuolisia pois rajaavana tekijänä.

”Tää porukka, joka nyt on ollut näissä hallituskuvioissa ja on pidetty pikkujouluja vuosittain, niin se on lähinnä ollut se hallitusporukka, joka on tullu, et muut ei oo tarttunu siihen, et ei niistä kauheesti

Sosiaaliset suhteet ovat dynaamisia ja ne ovat osa paikan ainutlaatuisuutta (Massey 2008, 144-145). Vuorovaikutus asukkaiden kesken on vaihtelevaa sekä osallistujien että intensiteetin näkökulmasta. Taloyhtiön hallitusten järjestämät talkoot tai pikkujoulut toimivat kynnyksinä sosiaaliseen verkostoon ja lisäävät paikan sosiaalista saavutettavuutta. Haastateltavat ovat tietoisia, että ”kerrostalossa on aina niitä, jotka eristäytyvät”(H8) eivätkä kaikki koe tarvetta tutustua naapureihin tai rakentaa yhteisöllisyyttä. Asumiseen ja erityisesti kotiin liittyy kyky määritellä itselle sopiva suvereniteetti, henkinen ja fyysinen tila, sekä mahdollisuus säädellä sosiaalista vuorovaikutusta (mm. Lapintie 2008, 37).

Ratinanranta on yhdyskuntarakenteeltaan tiiviistä kerrostaloaluetta, mikä paikan omaleimaisuutta tuottavana piirteenä vaikuttaa myös asukkaiden paikan kokemiseen yksityisyyden ja sosiaalisen säätelyn mahdollisuuksina ja rajanvetoina. Itsemääräämisoikeus eli suvereenius omasta yksityisyydestä korostuu kaupunkiympäristössä, jossa eletään yhdessä tuntemattomien kanssa (Mäenpää 2011, 56). Haastatteluissa erityisesti parvekkeet näyttäytyvät yksityisyyden ja sosiaalisuuden rajanteon paikkoina.

”.. parvekkeelta ei koskaan näy naapurin parvekkeelle, vaan se on sillai kulman takana... Se on aivan loistava idea siis sillai, että sen saa se tuo niin ku sitä omaa yksityisyyttä ihan eri tavalla, et jotenkin tuntuis ahdistavalta, jos siinä niin ku metrin päässä on naapuriparveke tällai samassa tasossa.” H6

Parvekkeiden yksityisyyteen vaikutti rakentamisratkaisujen lisäksi myös asukkaiden toiminta, kuten parvekkeelle ripustettavat verhot, jotka yhtenäistävät ulkosivujen yleisilmettä ja luovat samankaltaisuutta, mutta toimivat myös konkreettisina näköesteinä yksityisen ja julkisen välillä. Itsemääräämisoikeuden korostuminen kaupunkiympäristössä juontaa tarpeesta suojata ja kehittää, mutta myös ilmaista omaa yksilöllisyyttä (Mäenpää 2011, 56).

Asumista säätelevät erilaiset käytännöt ja normit, jotka perustuvat yhdessä sovittuihin, kirjoitettuihin sääntöihin, mutta myös sosiaalinen paine, tavat ja tottumukset muokkaavat asumista. Taloyhtiön hallituksen toiminnalla on vaikutuksia myös muiden asukkaiden asumiseen, rajoittamalla ja mahdollistamalla tietynlaisia toimintoja. Toimimalla taloyhtiön hallituksessa asukkailla on mahdollista vaikuttaa oman asuinympäristönsä viihtyvyyteen ja asumisen kokemukseen.

”..meilläkin toivotaan, että olis vähän sitten vaaleeta verhoo parvekkeella esimerkiksi kun ne parvekkeet on ulkonevat ettei kaikki oo sillai sekasia, et halutaan pitää sekin puoli sellasena siistin näkösenä” H8

Talojen pihat ja rappukäytävät ovat sosiaalisen toiminnan näyttämöitä, mutta myös resursseja. Sosiaalisia suhteita solmitaan satunnaisissa kohtaamisissa rappukäytävässä ja pihalla. Pihat ovat tärkeitä ulkoilun ja naapureiden tapaamisen paikkoja myös kerrostaloissa (Strandell 2017, 107).

”..Tuolla on sillai ainakin tervehditään aina ja kyllä ihmiset varmaan mielellään vaihtais muutaman sanankin.” H5

Talojen pihat sosiaalisen toiminnan mahdollistajina ja resursseina jäävät usein myös hyödyntämättä. Useista pihoista puuttuu aikuisten kohtaamispaikka, paikka, jossa pysähtyä. Sosiaalinen kanssakäyminen tapahtuu pääasiassa sisälle tai ulos kulkiessa pikaisesti tervehtiessä. Toistuvien, vaikkakin nopeiden kohtaamisten ja tervehtimisien kautta vahvistetaan naapurisuhteita ja kiinnitytään alueen sosiaaliseen ulottuvuuteen. Naapureiden tervehtiminen eli toistuvat arkipäivän kohtaamiset vähentävät vierauden tunnetta. Ihmiset tulevat tutuiksi.

Sosiaalisten kohtaamisten ja toiminnan paikka on yleensä piha ja pihatalkoot ovat taloyhtiöissä suosittu yhdessä tekemisen muoto. Talkoissa yhdistyvät paikan kineettinen kokeminen ja sosiaalinen ulottuvuus, tehdään yhdessä. Paikasta huolehtimisen kautta asukkaat kiinnittyvät asuinympäristöönsä ja osaksi alueen sosiaalista verkostoa. Talkoita oli järjestetty kerran kaksi vuodessa ja osassa taloyhtiöitä vasta viime vuosien aikana.

”Nyt oli ensimmäiset talkoot alkukesästä ja ihmeen paljon siihen tuli väkeä, vaikka jotkut sano, et eihän siihen tuu kun pari hassua, mutta tuli varmaan reilusti yli kymmenen siihen.” H3

Pihojen kunnostaminen ja hoitaminen ovat huolehtimista omasta asuinympäristöstä ja elämismaailmasta. Huolehtimalla omasta asuinympäristöstään liitetään elämismaailmaan yksilökohtaista merkityksellisyyttä, ja kun samoista asioista huolehtivat kommunikoivat keskenään yhteisellä kielellä, välittyy elämismaailman kulttuurisia merkityksiä. (Haapala 2006, 132-133.)

Vaikka Tampereen ydinkeskustan alueelta on alle kilometri Ratinanrantaan, haastateltujen kokemuksissa Ratinanranta on rauhallinen ja turvallinen asuinympäristö. Ydinkeskustan syke ei ulotu Ratinanrantaan eikä alueella ole vetovoimaa lisääviä tekijöitä kuten ravintolapalveluita.

”jos aatellaan vaikka vappua tai jotakin tämmöstä niin sanottua rähinäjuhlaa niin ei se ulotu koskaan Ratinaan asti. Ei koskaan tuu semmosta että sinne tulis jotakin että tavallaan se leviäis ikään kuin se juhla sinne asti et kyllä se aina on oma saarekkeensa siellä ja kaupunki on oma juttunsa” H5

”Niin ku oon ymmärtänyt, että tossa Laukontorin ympäristössä tapahtumien aikaan on hirveitä sotkemista ja pihaille mennään sotkemaan ja muuta, niin ei mun mielestä se (Ratinanranta) on niin kun väärään suuntaan tavallaan niistä tapahtumista sinne niin ei ne taida sinne päin lähtee sitten.”
H2

Ratinanrannan rajautuminen niin konkreettisen kaupunkirakenteen osalta kuin myös kulttuurisen saavutettavuuden osalta toimii yksisuuntaisena kynnyksenä alueen käyttäjille. Asukkaat kokevat sisäpuolisuutta asumisen kautta, mutta ulkopuolisille ei tarjoudu mahdollisuutta astua sisäpuolelle, sillä muun muassa palvelujen vähäisyys ja Ratinanranta pääasiassa asumiseen keskittyvänä paikkana vähentävät alueen sosiaalista saavutettavuutta. Myös asuntojen korkea hintataso toimii taloudellisena rajantekemisenä. Kalliit asunnot asettavat vaatimuksia asukkaidensa ekonomialle. Myös mielikuvat asumisen mahdollistavasta vakavaraisuudesta rajaavat tulevia asukkaita ja ostajaehdokkaita.

Ratinanrannan talojen pihapiirit erottuvat konkreettisin rajanvedoin Rantabulevardista istutuksin, aidoin ja kyltein. Turvallisuuden kokemukseen vaikuttaa myös alueen sosiaalinen kontrolli, kun talojen ikkunoiden ja parvekkeiden suuntautuminen pihalle päin.

”.. siinä on kaksi asunto-osakeyhtiötä vastakkain ja niiden parvekkeet on niin kun sinne samalle pihalle päin, niin aina sieltä sitten kuitenkin joku valvoo sieltä naapuriyhtiöstä, jos siellä jotain erikoista rupee tapahtumaan” H1

Sosiaalisella kontrollilla vaikutetaan alueen ulkopuolisiin käyttäjiin, jolloin paikassa yhdistyvät arkkitehtuurin kautta mahdollistuva alueen käyttöön liittyvä poissulkeminen ja valvonta (Haarni 1997, 99-101). Ratinanrannan sosiaalisen ulottuvuuden osallisia olivat asukkaiden lisäksi alueen muut käyttäjät, vierailijat ja ohikulkijat. Alueen ulkopuoliset käyttäjät: Rantabulevardin jalankulkijat ja pyöräilijät, aallonmurtajalle kesäiltoisin kerääntyvät nuorisoporukat, vesiliikennöitsijät ja skeittaajat muodostavat kaupunkikuvaan kuuluvan toimijaryhmän, joiden toiminta alueella kuitenkin on rajattua ja kontrolloitua. Ratinanrannan käyttäjiä rajaa ulkopuolelle heidän toimintojensa sijoittuminen pois asumisesta, mutta myös toimintamahdollisuuksien suppea valikoima. Heidän toimintansa alueella on lähinnä ohikulkemista tai istumista Rantabulevardin penkeillä. Ulkopuolisten tila on Ratinanrannassa merkitty rakennetun ympäristön kautta kuin myös sosiaalisen kontrollin keinoin.

Osallistuminen asuinalueen suunnitteluun ja kehittämiseen ovat osa asukkaiden toimintaympäristöä. Osallistumisen kautta paikka myös merkityksellistyy asukkailleen. Haastateltavat tunnistavat epäkohtia ja useita puutteita alueen suunnittelussa ja rakentumisprosessin aikana sekä osallistumismahdollisuuksissa että rakentamisen toteutuksessa. He eivät ole päässeet osallistumaan

alueensa kehittämiseen, heitä ei oltu kuultu eikä asioista ole tiedotettu asianmukaisella tavalla. Aluetta koskevan alkuperäisen kaavan hyväksymisen jälkeen tehdyt muutokset ja venytykset koetaan ennen kaikkea välinpitämättömyytenä asukkaita kohtaan. Taustalla päätökset teki Ratina-ryhmä, joka supistaessaan päätöksentekoon osallistuvien määrää samalla joudutti asioiden etenemistä.

”..meillähän on vain näitä niin sanottuja taiteilijan näkemyksiä vielä, joita vois oikeestaan kritikoida kovastikin, koska ne on, tämmöstä sanotaan vähän tämmöstä unelmahöttöä, kun siis taiteilija tekee tota kuvan siitä, mitä se tulee olemaan. Niissähän lukee aina taitelijan näkemys, niin se ihan oikeesti on sitä.” H7

Nykyään kaupunki- ja ympäristösuunnitteluun liittyvät kysymykset ja ratkaisut ovat korostetusti poliittisia ja arvovaltaan liittyviä. Usein paikan asukkaat on suljettu rakentamis- ja suunnitteluprosessin ulkopuolelle, toisin sanoen paikan sosiaalinen ulottuvuus jää rakentamisessa huomiotta. (Forss 2007, 132.) Ratinanrannan suunnittelussa rakennusoikeuden lisääminen oli mahdollista naapuritalon asukkaita kuulematta ja myös rakennuttajien tekemät ratkaisut toteutettiin alkuperäisistä suunnitelmista poiketen, kuten pulpettikattojen muuttaminen tasakatoiksi. Voimakadun toiselle puolelle rakennettujen talojen korkeuden lisääminen tuli asukkaille yllätyksenä.

”.. ja sitten nää rakennusliikkeet keskenään sopii itselleen enemmän sitä rakennusoikeutta, että yhtäkkiä huomattiin, että vau, siihen on tulossa yhdeksänkerroksineen viereen.” H7

Osallistumisen hankaluudesta kertoo asukkaiden laatima ehdotus Tampereen valtatie liikennejärjestelyistä ostoskeskuksen rakentamiseen liittyen. Osallistumisen ajankohta oli ollut ensin liian aikainen ja lopulta oli ollut liian myöhäistä yrittää vaikuttaa.

”Kyllä siellä siellä kaupungin liikennesuunnittelija ... oli myöskin sitä mieltä, että tää olis ollu hyvä ratkasu, mutta ei sitä nyt enää voi.” H1

Asukkaiden ehdotus liikenteen sujuvoittamiseksi liittyi ajokaistojen lisäämiseen Voimakadun ja Tampereen valtatie risteykseen. Ehdotuksen mukaan olisi menetetty kolme tai neljä lehmusta stadionin katsomon takaa, jos kaavassa bussipysäkille varattua aluetta olisi otettu liikenteen käyttöön. Kokemus kykenemättömyydestä osallistua ja vaikuttaa kotipaikkansa rakentamiseen liittyvään päätöksentekoon ja suunnitteluun vähentävät motivaatiota huolehtia paikasta ja näin heikentävät paikkatunnetta ja paikkaan kiinnittymistä (Forss 2007, 132-133).

6 Johtopäätökset

Ratinanrannan asukkaiden kokemukseen asuinpaikastaan ja elinympäristöstään vaikuttavat jokaisen oma elämäntilanne ja elämänvaihe. Paikkakokemusta värittävät asukkaan oma historia, muistot ja mielikuvat sekä aikaisemmat kokemukset. Monet asumisen toiveet ja kriteerit muuttuvat elämänvaiheen mukaan, mutta myös saman elämänvaiheen sisällä on erilaisia elämäntapoja, jotka määrittelevät asunnolle ja asuinympäristölle asetettavia odotuksia ja vaatimuksia (Strandell 2017, 105). Ratinanrannassa osa haastatelluista oli eläkkeellä osan taas ollessa vielä mukana työelämässä. He elivät erilaisia elämänvaiheita, mutta asuminen samassa paikassa sisällytti asukkaiden elämäntapoihin samankaltaisia elementtejä.

Työtäni ohjaava ensimmäinen tutkimuskysymykseni kohdistui Ratinanrantaan toimintaympäristönä, jota käsittelin asukkaiden arjen kokemusten kautta. Tarkastelin, miten kaupunkisuunnittelussa tehty päätökset ja linjaukset näyttäytyvät asukkaiden arjessa toimintaa joko helpottaen, vaikeuttaen tai mahdollistaen. Ratinanranta asukkaiden arjen toimintaympäristönä piti sisällään kolme eri näkökulmaa: havainto-, liikkumis- ja sosiaalinen ympäristö. Havaintoympäristö koostui paikkaan liittyvistä aistihavainnoista. Sosiaalisen ympäristön näkökulman keskiössä oli paikan sosiaalinen ulottuvuus, saavutettavuus, paikan rajautuminen ja suhde muihin paikan käyttäjiin. Liikkumisympäristö piti sisällään arjen reitit ja paikat, sijainnin ja saavutettavuuden, liikenteen ja autoilun.

Toisen tutkimuskysymykseni avulla pureduin Ratinanrannan asukkaiden paikkatunteen syntymiseen ja syvyyteen sisäpuolisuuden kokemuksena. Asumalla tiettyssä paikassa ja tiettyä paikkaa asukkailla on kokemus sisäpuolisuudesta, ja tutkimuksessani tarkastelen asukkaiden sisäpuolisuuden astetta ja niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat paikan merkityksellisyyteen ja asuinalueeseen kiinnittymiseen.

Ratinanrannan rakennetussa imagossa esiin nostetut paikan omalaatuisuutta leimaavat piirteet toistuivat asukkaiden mielikuvissa asuinpaikastaan. Pyhäjärven ranta ja Tampereen keskustan läheisyys kiteyttivät Ratinanrannan omaleimaisuuden tuotettuna paikkana. Asukkaat peilasivat omia ja asukkaiden kesken jaettuja, yhteisön mielikuvia median tarjoamiin massamielikuviin ja tulkitsivat niitä omien kokemustensa kautta. Massamielikuvat Ratinanrannasta suljettuna, tiiviisti rakennettuna paikkana ja luksus-alueena muodostivat osan asukkaiden paikkakokemuksesta. Se, mikä

ulkopuolisesta näyttää Ratinanrannassa alueen sulkeutunutta ja yksityistä tilaa tuottavana kaupunkirakenteena, oli asukkaiden kokemana turvallista ja suojaisaa asuinympäristöä. Asukkaat kokivat rakentamisen olleen laadukasta. Myös sijainti Pyhäjärven rannalla ja ydinkeskustan tuntumassa olivat toteutuneet, mutta keskusta-asumisen tarjoamat palvelut kävelymatkan päässä ei ollut kaikilta osin ollut mielikuvien mukaista. Tästä voidaan päätellä, että imagosta johdettujen mielikuvien rakennuspalikoiden, kuten Ratinanrannan ominaisuuksien, sijainti ja laatu, merkitys tuli näkyväksi vasta, kun paikka rakentui asukkaiden asumisen kokemuksissa.

Ratinanranta oli asukkaiden kokemana rauhallinen paikka, mikä tarkoitti äänimaailmaltaan hiljaista ja visuaalisesti siistiä rakennettua ympäristöä. Ratinanrannan äänimaailma, hiljaisuus, oli asukkaiden paikkakokemuksessa paikan ainutlaatuisuutta edustava ja tunnelmaa luova ominaisuus, jonka kautta paikka rakentui omanlaisenaan. Rauhallisuus koettiin myös alueen vajaan käytönä ja merkittävien tunnelmaa luovien toiminnallisten elementtien poissaolona. Ratinanrannan visuaalisuutta tarkasteltiin kuvailemalla yhdyskuntarakennetta ja maisemaa. Tärkeänä paikkaa tuottavana ja paikkatunnetta synnyttävänä elementtinä toimi Pyhäjärven ranta, järvimaisema, joka oli ollut ratkaiseva jo muuttopäätöstä tehtäessä.

Visuaalista omaleimaisuutta Ratinanrannassa olivat rakennusten sijainti tontilla U-mallisia kortteleina, talojen punatiilipinnat ja sisäpihat. Rakennuskannan tiiviys ei muodostunut asukkaiden kokemuksissa aluetta leimaavaksi piirteeksi. Kokemuksiin Ratinanrannasta havaintoympäristönä vaikuttivat paikan rytmiset ja paikalliset muutokset, jotka näyttäytyivät luonnonympäristön visuaalisina muutoksina, puiden kasvuna, kukkien puhkeamisena ja lakastumisena, mutta myös auditiivisina äänimaailman muutoksina. Rytmisten muutosten tunnistamisen kautta paikkaan liitettiin tietämisen ja tuntemisen merkityksiä, jotka vahvistivat paikkatunnetta. Tästä voidaan päätellä, että aistein havaittavat paikan ominaisuudet synnyttävät paikkatunnetta toimiessaan rajanvetoina ja eroa tuottavina tekijöinä suhteessa muihin paikkoihin. Näiden erojen ja erottautumisten tunnistaminen edellyttää paikan tuntemista.

Ratinanranta muodostui asukkailleen paikaksi sijaintinsa ja saavutettavuutensa kautta. Sijainti Tampereen keskustan tuntumassa on Ratinanrannan oleellinen ominaisuus ja osa sen ainutlaatuisuutta, joka erottaa sen muista alueista. Sijaintia keskustan läheisyydessä käytettiin yhtenä markkinoinnin peruspilareina, ja se oli myös asukkaille tärkeä tekijä jo asunnon ostamista harkitessa. Sijainti Ratinanrantaa määrittävänä tekijänä pitää sisällään myös alueen rajautumisen Pyhäjärven rantaan, joka oli asukkaille tärkeä asuinympäristöä määrittävä ominaisuus. Sijainti oli myös jo ennen

muuttoa muodostetun mielikuvan oleellinen määrittäjä ja siihen liittyivät järvenrannan lisäksi asukkaiden Ratinanrantaan liittämät mielikuvat palveluiden läheisyydestä. Vaikka Ratinanranta on täydennysrakentamiskohteena osa Tampereen yhdyskuntarakenteen eheyttämisen projektia ja se sijoittuu keskustaan isolle palvelualueelle, ovat asukkaiden kokemukset palveluiden saavutettavuudesta riippuvaisia heidän mahdollisuuksistaan päästä näiden palveluiden piiriin. Ratinanrannan sijainti keskustan läheisyydessä tarkoitti monelle haastateltavalle odotuksia palveluiden helposta saavutettavuudesta. Keskusta oli maantieteellisesti aivan vieressä, mutta koettu palveluiden saavutettavuus, erityisesti päivittäistavarakaupan kohdalla, tarkoitti usein lähtemistä autolla kauemmas ostoksille. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että asukkaiden Ratinanrantaan liitetystä paikkatunteesta sijainti oli ensimmäinen osatekijä, jonka kautta asukkaat Ratinanrantaan kiinnittyivät, mutta vasta arjen toiminnan kautta heille muodostui sijaintiin liittyvä kokemuksellinen ulottuvuus, joka näyttäytyi saavutettavuutena ja yhteyksinä muihin paikkoihin.

Asukkaiden arjessa Ratinanrannan suhde ja yhteydet muihin paikkoihin muodostuivat oleellisiksi paikkaa määrittäviksi tekijöiksi. Saavutettavuuden ulottuvuudet muodostuivat Ratinanrannan suhteesta Tampereen ydinkeskustaan, palveluiden saavutettavuudesta ja saavutettavuudesta kohti Ratinanrantaa. Selkeästi ympäristöstään rajautunut Ratinanranta muotoutui asukkaiden arjen toiminnoissa paikaksi monimuotoisena ja ulokkeellisena. Ratinanrannan saavutettavuus konkretisoitui asukkaiden arjen liikkumisympäristön muodostavista liikenneyhteyksistä ja kulkureiteistä. Päivittäiset reitit nivovat Ratinanrannan muihin asukkaiden toimintaympäristön paikkoihin, kuten Tampereen ydinkeskustaan ja luonnonympäristöihin. Erityisesti Laukon kävelysilta muodostaa päänivelen Ratinanrannan ja keskustan välille. Yhteydet toimintaympäristön muihin paikkoihin muodostavat osan Ratinanrannan omaleimaisuutta.

Asukkaiden kokemukseen Ratinanrannasta vaikuttavat paikan sosiaalinen ulottuvuus, asukkaiden keskinäiset suhteet ja sosiaaliset verkostot. Ratinanrannan sosiaalisen ympäristön muodostavat siellä asuvat ja vierailevat sekä ohikulkevat ihmiset. Kuitenkin vasta ihmisten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen kautta asukkaat liittävät paikkaan merkityksiä. Haastattelemieni Ratinanrannan asukkaiden sosiaalisen vuorovaikutuksen pääasiallisena määrittäjänä ovat taloyhtiön hallituksessa toimiminen, sitä kautta muotoutuneet sosiaaliset verkostot ja asumisen toiminnot. Sosiaalisen toiminnan paikkoina toimivat pihat, joita hoidettiin talkoilla sekä joidenkin taloyhtiöiden yhteiskäyttötilat, kuten taloyhtiöiden yhteiset jätehuoneet. Kuitenkin pihat koettiin yhteisöllisyyttä rakentavina ja toiminnallisina paikkoina hyödyntämättöminä resursseina. Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että paikan sosiaalisen ulottuvuuden kautta paikan kokemiseen

vaikuttavia ja paikkatunnetta vahvistavia tekijöitä ovat yhteisöllisyys, joka vahvistuu yhdessä tekemisen ja asumiseen liittyvän osallisuuden kautta, suvereniteetti eli mahdollisuus säädellä sosiaalisuuden astetta ja sosiaalinen kontrolli eli erilaiset säännöt, tavat ja tottumukset ja näiden tietäminen ja tunteminen.

Tarkastelemalla sisäpuolisuutta ja ulkopuolisuutta, paikkaan kuulumista ja kuulumattomuutta, voidaan ymmärtää asukkaan paikkakokemusten kautta muodostuvaa kiinnittymistä asuinalueeseensa. Haastateltavat ovat Ratinarantaa koskevassa paikkakokemuksessaan sisäpuolisia, koska asuivat alueella, jolloin asuinalueeseen liittyy asumisen ja arjen kautta syntynyttä tuttuutta ja kuulumisen tunnetta. Asukkaat liittävät merkityksiä Ratinanrantaan jo pelkästään siksi, että se on heidän asuinpaikkansa. Sisäpuolisuuden kokemus oli syntynyt usein jo asuntoa ja asuinpaikkaa valitessa, ja syventynyt ajan myötä ympäristön tutuksi tulemisen ja arjen toiminnan kautta. Haastatellut olivat kiinnittyneet asuinpaikkaansa asumisen toimintojen ja paikan sosiaalisen ulottuvuuden kautta, mutta heidän kuulumisen tunteensa ja identifioitumisensa Ratinanrantaan vaihteli kunkin kokemuksissa ja näyttäytyi merkityksiltään eritasoisena. Kokemusta asuinalueesta omana paikkana vahvistavat merkittävästi osallisuus asuinalueen asioihin, yhteisten tapahtumien ja symbolien jakaminen sekä syntyneet yhteydet muihin alueisiin ja toimintoihin. Haastateltujen tuntiessa alueen historian, osallistuessaan asioiden hoitoon ja tutustuessaan muihin asukkaisiin syventyi heidän paikkaan kiinnittymisensä ja kokemuksensa paikasta. Haastatellut halusivat osallistua asuinalueensa kehittämiseen ja olla mukana asumisen kokemusten kautta näkyviksi tulleiden ongelmien ratkaisemisessa. Ratinanrannan asukkaat kokivat tärkeiksi erityisesti alueen toiminta ja liikkumismahdollisuudet, joihin liittyivät myös alueen kehittämisen odotukset. Asuinalueen epäkohdat ja asukkaiden osallisuuden puuttuminen eivät heikentäneet haastateltujen sisäpuolisuuden kokemusta, vaan ongelmakohtien tunnistaminen ilmensi paikan tuntemista ja tietämistä sekä vahvisti paikkatunnetta.

7 Pohdintaa kaupunkisuunnittelusta

Ratinanrantaa voidaan pitää tapauksena 2000-luvun tamperelaisesta ja suomalaisesta kaupunkisuunnittelusta ja kaupunkitilan tuottamisesta. Ratinanranta on osa Tampereen kaupunkimaisemaa, jota koskevat päätökset ovat kauaskantoisia, ja niiden tulokset vaikuttavat jokaisen käyttäjän kokemuksiin. Ratinanrannasta on luettavissa kaupunkisuunnittelussa läsnä olevia valtarakenteita, jotka osoittavat päättäjien ja eri toimijoiden intressejä ja suhdetta kaupunkitilaan. Suunnittelun ja päätöksenteon taustalla ovat vaikuttaneet päättäjien arvomaailmat ja ideologiat ja Ratinanrannan asuinalueen rakentamista edeltävä päätöksenteko voidaan liittää aikansa sekä poliittiseen että taloudelliseen ilmastoon. Kyse ei ole ainoastaan kaupunkitilan fyysisestä rakennetusta ympäristöstä, vaan sitä edeltävät päätökset ja linjaukset siitä, kenen ehdoilla, mitä tarkoitusta varten ja keille kaupunkitilaa tuotetaan. Kuten Ratinanrannassakin, niin uusilla asuinalueilla vasta asumisen myötä tulleen kokemuksen kautta voidaan vetää johtopäätöksiä alueen toimivuudesta asukkaiden arjessa.

Tutkimukseni kertoo Tampereella käynnissä olevasta kaupunkirakenteen tiivistämisestä ja rantarakentamisesta. Ratinanrannan rakennusten sijoittelua tonteille voidaan pitää seurausta nykyajan kaupunkirakenteen tiivistämisen trendistä ja Tampereen kaupungin rantojen rakentamisen buumista. Ratinanrantaa voidaan pitää myös vastauksena asumistoiveiden urbanisoitumiseen eli keskustamaisen kerrostaloasumisen suosion nousuun. Asumista leimaa kuitenkin suvereniteetin tarve eli mahdollisuus hallita omaa asuntoaan, asuinympäristöään niin toiminnallisesti kuin sosiaalisuudenkin suhteen (Lapintie 2008, 38). Yhdyskuntarakenteen tiiviys ja asukkaiden suvereniteetti muodostavat ongelmallisen yhtälön. Erityisesti mahdollisuus osallistua asuinaluettaan koskevaan päätöksentekoon ja suunnitteluun täydennysrakentamisalueella on haasteellista. Jos Tampere haluaa pitää kiinni Suomen vetovoimaisimman kaupungin tittelistään erityisesti hyvätuloisten veronmaksajien keskuudessa, tulisi asukkaille tarjota entistä paremmat mahdollisuudet päästä mukaan suunnitteluprosesseihin. Ratinanrannan asukkailla on ollut varaa ja mahdollisuus valita asuinpaikkansa, sillä alueen asuntojen korkea hintataso edellyttää sen asukkailta vakaata ekonomiaa. Valitsemalla Ratinanrannan, asukkaat ovat saaneet sijainnin kaupungin keskustassa ja järven rannalta, mutta eivät mahdollisuutta vaikuttaa omaan asuinympäristöönsä. Tutkimukseni mukaan Ratinanrannan asukkaat eivät kokeneet päässeensä osallistumaan asuinympäristönsä suunnitteluun ja muotoutumiseen, vaan heidät sivuutettiin ja mitätöitiin kaavaa rankasti venyttämällä ilman asukkaiden kuulemista. Vastaaminen asumistoiveiden urbanisoitumisen haasteeseen ja

Tampereen vetovoimaisuudesta juontuvaan asukasmäärän kasvuun, pakottaa kaupungin ottamaan huomioon minkälaisilla kaupunkipolitiikalla ja suunnittelulla se aikoo pitää kiinni muuttovoitostaan.

Uusia asuinalueita suunniteltaessa alue näyttäytyy helposti maantieteellisinä määreinä ja visuaalisina elementteinä. Ihmiset kuitenkin kiinnittyvät asuinalueeseensa paikan sosiaalisen kanssakäymisen, yhteisöllisyyden ja asumisen toimintojen kautta. Suunnittelun suuntaaminen toiminnallisuutta ja sosiaalista kohtaamista tuottaviin suunnittelu- ja rakentamisratkaisuihin eikä vain maisemointiin keskittymällä voitaisiin tuottaa uudenlaista kaupunkitilaa. Piha-alueiden merkitys etenkin kerrostalovaltaisilla alueilla on lähinnä läpikulkemisen tai katsomisen paikkoina. Suunnittelemalla pihoista ja lähiympäristöstä alueen käyttäjien omaehtoista toimintaa mahdollistavia ja yhteisöllisyyttä tukevia yhteisiä paikkoja lisätään paikan sosiaalisuuden tasoa ja näin myös paikkaan liitettäviä merkityksiä. Pihojen suunnittelu yhteisiksi olohuoneiksi ottaisi huomioon suvereniteetin, mutta voisi olla helpottamassa myös Ratinanrannassakin kohderyhmäksi valittujen ikääntyneiden yhden suurimmista elämänlaatua heikentävistä tekijöistä: yksinäisyyden. Toisaalta jättämällä asuinalueelle joustavaa tai kokonaan suunnittelematonta tilaa mahdollistuu asukkaiden osallistuminen asuinympäristönsä muotoutumiseen ja sen myötä alueen monipuolinen käyttö.

Verrattaessa Ratinanrantaa tapauksena suomalaisen asuntopolitiikan pitkän linjan toimintaan tasa-arvon ja hyvinvoinnin edistäjinä voidaan havaita, että tavoitteissa on tapahtunut selvä muutos. Ratinanrannasta ei ole haluttu ensisijaisesti tasa-arvoisesti asutettua asuinaluetta, vaan se suunniteltiin, rakennettiin ja markkinoitiin tietylle kohderyhmälle, rikkaille ja ikääntyville. Aluetta rakennettiin laadukkuuden ja haluttavuuden tavoitteilla, joiden myötä asuntojen hintataso nousi korkeaksi ja kohderyhmä rajautui. Suomalaisen asuntopolitiikan soveltama sosiaalisen käsite on kaventunut tasa-arvon tavoitteista seurallisuuden, yhteisöllisyyden ja yhteistyön ulottuvuuksiin. (kts. Mäenpää 2010, 85). Kaupunkisuunnittelun taustalla on yhtenä pyrkimyksenä luoda turvallisia ja siistejä ympäristöjä sosiaalisten ja taloudellisten investointien tavoittelemiseksi. Ratinanrannasta on luettavissa piirteitä niin kutsutusta ”liikemiesluokan kaupungista”. Se tarkoittaa tiukasti rajatulle, kovatuloiselle, kohderyhmälle suunniteltua kaupunkia, jossa esikaupungin turvallisuus ja standardisaatio yhdistyvät kaupunkimaisen tiiviin rakentamisen kanssa (Ilmonen 2010, 31). Vaikka haastatteleman Ratinanrannan asukkaat olivat pääpiirteittäin tyytyväisiä asuinalueensa rauhallisuuteen ja siisteyteen, toivottiin alueelle paikkaa elävöittäviä elementtejä. Julkisen investoinnin integroiminen asuinalueelle jo suunnitteluvaiheessa, esimerkiksi taidegalleria-kahvila, tuottaisi alueelle elävöittävää ”pörinää” ja samalla se vahvistaisi paikan imagoa ja toimisi vetovoimaa lisäävänä elementtinä.

Tampereen kaupungin ympäristöpolitiikka 2020 -ohjelmassa on nimetty yhdeksi tavoitteeksi ekotehokas eli ehyt ja tiivis kaupunkirakenne ja toimiva, tehokas ja kattava joukkoliikenne. Ehyen yhdyskuntarakenteen pyrkimyksenä on mahdollistaa toimiminen ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväällä tavalla. Kaupungilla on tavoitteena myös luoda mahdollisuuksia ympäristöä säästävään elämäntapaan. Tiivistämällä olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta voidaan saavuttaa taloudellisesti ja ekologisesti kestävämpää rakentamista ja asumista. Ekologisesti tehokkaalle, tiiviille, asuinalueelle asukkaiden arjen toimivuuteen vaikuttavien peruspalveluiden järjestämisen ja julkisen liikenteen yhteyksien muodostaminen saadaan kevyemmin taloudellisin satsauksin kuin haja-asutusalueille, sillä toiminnan kattavaa asukas pohjaa on kylliksi. Keskustassa palveluiden lähellä asuminen ei tarkoita palveluiden helppoa saavutettavuutta. Tutkimuksissa (mm. Strandell 2016) on todettu, että päivittäistavarakaupan etäisyys kodista saisi olla enintään 500 metriä, jotta asukkaat käyttäisivät kauppamatkoillaan kestäviä kulkumuotoja. Kaupunkisuunnittelussa ja asuinalueiden rakentamisessa lineaarinen eteneminen asuntojen valmistumisesta ja riittävän asukasmäärän vahvistumisesta palveluiden sijoittamiseen alueelle on asukkaan arjessa kestävä tontti. Asukkaat ovat Ratinanrannassa odottaneet lähikauppaa vuosia. Suunnittelu ja rakentamisen painopistettä tulisi jakaa asuntorakentamisesta myös palvelutarjonnan turvaamiseen mahdollistamalla palveluiden sijoittumisen alueelle jo rakentamisen alkuvaiheessa. Yhdyskuntarakenteen eheyttämisessä pelkkä tiiviys ei riitä tuottamaan ekologisesti kestäväää asumista. Olennaista on yhteyksien luominen ja mahdollistaminen. Ratinanrannassa haastattelemi asukkaat suosivat kävelyä ja pyöräilyä liikkumismuotoina, mutta kotitalouksista löytyi kuitenkin vähintään yksi auto. Vaihtoehtoisten liikkumismuotojen tukeminen ja huomioiminen jo suunnittelu- ja rakentamisvaiheessa kuten sähköautojen tai sähköpolkupyörien latauspaikat, polkupyörien huoltamiseen osoitetut tilat tai yhteiskäyttöautojen tarjoaminen mahdollistaisivat asukkaiden jo nyt suosimien kestävämpien liikkumistapojen käytön, mutta myös sijainnin hyödyntämisen keskustan läheisyydessä tehokkaammalla tavalla.

Lähteet

- Alastaro, Marja & Åkerman, Maria. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: Faktoiden jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere. 312-329.
- Alastaro, Marja & Åkerman, Maria & Vaitinen, Tiina. 2017. Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere. 214-232.
- Andersson, Harri. 1997. Kulttuuri ja paikan politiikka kaupunki uudistuksessa. Teoksessa Tuukka Haarni & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Vastapaino. Tampere. 107-128.
- Arvola, Anne & Lahti, Pekka & Lampila, Piritta & Tiilikainen, Aimo & Kyrö, Riikka & Toivonen, Saija & Viitanen, Kauko & Keski-frantti, Susanne. 2010. Asuin-ympäristön ominaisuudet ja asukkaan arvot. Kuluttajatutkimusnäkökulman sovellus asuin-ympäristön koetun laadun tutkimukseen. VTT tutkimusraportti. R-04869-10.
- Bakhtin, Mikhail. 1970. La Poétique de Dostoïevski. Paris. Gallimard.
- Bauman, Zygmunt. 2002. Notkea moderni. Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Forss, Anne-Mari. 2007. Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Yliopistopaino Kustannus. Helsinki University Press. Helsinki. Palmenia-sarja.
- Gibson, James J. 1986. The ecological approach to visual perception. Hillsdale (N.J.): Erlbaum.
- Haapala, Arto. 1998. Strangeness and familiarity in the urban environment. Teoksessa Arto Haapala (toim.) The city as a cultural metaphor. Studien in urban aesthetics. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 108-125.
- Haapala, Arto. 2006. Arjen arkisuus ja esteettisyys. Teoksessa Haapala, Arto & Martti Ronkainen & Veikko Rantala. Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka. Yliopistopaino Helsinki University Press. Helsinki.
- Hall, Stuart 2003: Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.): Erilaisuus. Vastapaino. Tampere. 85-130.
- Haarni, Tuukka. 1997. Joustavia tiloja: vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa. Teoksessa Tuukka Haarni & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Vastapaino. Tampere. 87-106.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Tallinna Raamatutrukikoda.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Horelli, Liisa. 1989. Ympäristöpsykologia. Weilin & Göös. Espoo.

Häkli, Jouni. 1999. Meta Hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen. Vastapaino. Tampere.

Ilmonen, Mervi. 2010. Neljä Helsinkiä. Helsingin metropolikehitys paikalliskaupungista kilpailukaupungiksi. Teoksessa Hilikka Lehtonen & Mervi Ilmonen (toim.). Kaupunkimaisuuden lunastamaton lupaus. Yliopistopaino. Espoo. 13-56.

Järvi, Mikko. 2009. Ratinaa rähinöittä. Kuntatekniikka. 29.5.2009.

<http://kuntatekniikka.fi/wp-content/themes/kuntatekniikka/images/pdf/skty/jarviRatinaa%20rahinoitta%20SKTY%2029-5-2009.pdf>

Lainattu 13.4.2017

Kaavoittaja. 2016. Henkilökohtainen tiedonanto. 19.10.2016.

Karjalainen, Pauli Tapani. 1997. Maailman paikoista paikan maailmoihin - kokemuksen geografiaa. Tiedepolitiikka Edistysellinen tiedeliitto ry:n julkaisu 22. 4/97. 40-46.

Karjalainen, Pauli Tapani. 1998. Real place images. Teoksessa Arto Haapala (toim.) The city as a cultural metaphor. Studien in urban aesthetics. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 94-107.

Karvonen, Erkki. 1999. Elämää mielikuvayhteiskunnassa – Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Gaudeamus.

Kearns, Gerry & Philo, Chris (eds.). 1993. Selling Places: The city as cultural capital. Past and present. Oxford. Pergamon Press.

Keskinen, Jouni & Peltola, Jarmo & Suodenjoki, Sami. 2005. Tamperelaiset. Tehdaskaupungin väestö, alue ja asuminen 1918-1940. Tampereen museoiden julkaisuja 79. Saarijärven Offset Oy.

Keskinen, Jouni. Kaupunginosa XIII - Ratina. Koskesta voimaa.

Lainattu 17.3.2017

<http://www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1918-40/XIII.htm>

Kohijoki, Anna-Maija. 2008. Päivittäistavarakaupan saavutettavuus Turussa. Yhdyskuntasuunnittelu. Vol 46:2. 9-25.

Koistinen, Katri & Tuorila, Helena. 2008. Millainen olisi hyvä elinympäristö? - Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa. Kuluttajatutkimuskeskus.

Kopomaa, Timo. 1997. Tori - marginaali - haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. Suomalaisen kirjallisuuden Seuran Toimituksia 670. Ykkös-Offset Oy. Vaasa.

Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vattovaara, Mari. 2005. Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka. 70:2. 121-131.

Kytö, Meri. 2010. Kerrostalokodin akustemologiaa – yksityisen äänitilan rakentuminen. Suomen Kansantalouden Tutkijain Seura ry. Elore. vol 17 – 1/2010. 41-59.

Kyttä, Marketta & Pahkasalo Katariina & Vattovaara, Mari. 2003. Asuminen - eletty unelma. Teoksessa Anneli Juntto (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Gaudeamus. Helsinki. 91-120.

Kyttä, Marketta & Kahila, Maarit. 2006. PehmoGIS. Elinympäristön koetun laadun kartoittajana. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Arkkitehtiosasto. Otamedia Oy. Espoo.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Markus Laine & Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus. Helsinki. 9-40.

Laine, Timo. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Jyväskylä. PS-kustannus. 28-45.

Lapintie, Kimmo. 2008. Ilmastonmuutos ja elämän virta. Kestävä kehitys vastaan asumispreferenssit. Yhdyskuntasuunnittelu. vol. 46:1. 24-39.

Maankäyttö- ja rakennuslaki.1999. MRL 132/1999.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#a132-1999>

Lainattu 18.8.2017.

Massey, Doreen. 2003. Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Erilaisuus. Vastapaino. Tampere. 51-84. Suom. Juha Koivisto.

Massey, Doreen. 2008. Samanaikainen tila. Vastapaino. Tampere.

Mäenpää, Pasi. 2010. Asuminen ja julkinen tila. Ideakilpailun visioita ja muunnelmia. Teoksessa Hilka Lehtonen & Mervi Ilmonen (toim.) Kaupunkimaisuuden lunastamaton lupaus. Yliopistopaino Oy. Espoo. 57-90.

Niemelä, Jari & Nieminen, Kari. 2011. Näin muuttui Tampere. Tampere-Seura ry. Kirjapaino Hermes Oy. Tampere. Tampere Seuran 123. julkaisu.

Palonen, Emilia. 2013. Kaupunki-imagot konfliktissa. Diskursseja Budapestista. Teoksessa Anna-Mari Forss & Tarja Rannisto (toim.) Kaupunkien estetiikka. University Press of Eastern Finland. Tampere.

Peltola, Taru. 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Markus Laine & Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus. Helsinki. 111-129.

Perttula, Juha. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 115-162.

- Rajanti, Taina. 1999. Kaupunki on ihmisen koti. Helsingin yliopisto.
- Rakennuttaja 1. 2016. Henkilökohtainen tiedonanto. 11.11.2016.
- Rakennuttaja 2. 2016. Henkilökohtainen tiedonanto. 9.12.2016.
- Relph, Edward. 2008. *Place and placelessness*. London: Pion Limited.
- Rose, Gillian. 1995. Place and identity: a sense of place. Teoksessa Doreen Massey & Pat Jess (edit.). *A Place in the World? Places, Cultures and globalization*. Oxford University Press. New York. 87-132.
- Smith, P. F. 1979. *Architecture and the Human Dimension*. London. George Godwin.
- Strandell, Anna. 2016. Asukasbarometri 2016 – Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2017.
<http://hdl.handle.net/10138/193009>
Lainattu 13.7.2017.
- Tampereen kaupunki. 2004a. Kaava 7991. Selostus.
<http://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/7991/selostus.html>
Lainattu 7.3.2017.
- Tampereen kaupunki. 2004b. Ratinanniemen asemakaavat. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Kaavoitusyksikkö 26.5.2004. Tarkastettu 14.10.2004.
<http://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/7991/osa.html>
Lainattu 17.4.2017
- Tampereen kaupunki 2009. Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen Tampereella. Työohjelma. Tampereen kaupunki 16.9.2009.
<http://www.tampere.fi/liitteet/e/5kzIXLtuQ/ehyhtyoohjelma160909.pdf>
Lainattu 4.7.2017
- Tampereen kaupunki. 2012. Ennakointia ja vastuullisia toimintatapoja. Tampereen kaupungin ympäristöpolitiikka 2020.
http://www.tampere.fi/liitteet/y/6CsFHGG32/Ymparistopolitiikka_2020_5_12.pdf
Lainattu 4.7.2017
- Tampereen kaupunki. 2013a. Tampereen keskustan rantojen käytön historiaa 1700-luvulta lähtien. Maankäytön suunnittelu 2013. ID 639 16.
<http://www.tampere.fi/liitteet/t/6FPQmeF03/rantojenkaytonhistoria.pdf>
Lainattu 5.7.2017
- Tampereen kaupunki 2013b. Yhteinen Tampere – näköalojen kaupunki. Tampereen kaupunkistrategia 2025.
http://www.tampere.fi/tiedostot/k/MJNThAyNH/DK_TRE_strategia_suomi_kevyt.pdf
Lainattu 4.7.2017
- Tampereen kaupunki 2015. Tampereen väestösuunnite 2015-2030. Koko kaupunki. Suunnitealueet. 14.4.2015.

http://www.tampere.fi/liitteet/v/5gVtldwEw/Vaestosuunnite_vuoteen_2030.pdf

Lainattu 15.3.2017.

Tampereen kaupunki. 2017. Tampere alueittain 2017. Tampereen kaupungin tietojohdntamispalvelut.

<https://public.tableau.com/profile/tampereen.kaupunki#!/vizhome/Tamperealueittain2017/Etusivu>

Lainattu 29.7.2017

Tuan, Yi-Fu. 2001. (alkup. 1977) Space and Place. The perspective of Experience. University of Minnesota Press. Minneapolis. London.

Tuan, Yi-Fi. 2006. Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa Seppo Knuutila & Pekka Laaksonen & Ulla Piela Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 15-30. Alkuperäinen artikkeli: Sense of Place: Its relationship to Self and Time 2004. Teoksessa Tom Mels (toim.): Reanimating Places. A Geography of Rhythms. Ashgate. Aldershot.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Uimonen, Heikki. 2011. Tarkkaile ympäristöäsi! Kuuntelukävelyt ja äänittäminen äänimaiseman laadullisen arvioinnin välineinä. Yhdyskuntasuunnittelu. vol. 49:1. 44-58.

Vilkuna, Johanna (1997). Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnnot. Teoksessa Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Vastapaino, Tampere, 163–178.

von Bonsdorff, Pauline 1998. The human habitat: aesthetic and axiological perspectives. International Institute of Applied Aesthetics serie ISSN 1239-193X; vol 5. Helsingin yliopisto

Ympäristöministeriö 2017. Elinympäristö. Ympäristö.fi. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. 7.2.2017.

http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto

Lainattu 15.7.2017.

Äikäs, Topi Antti. 2004. Imagoa etsimässä. Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin. Acta/Suomen kuntaliitto 2004. Nro 166.

Kuviot

1 Tampereen kaupunki. 2017. Opaskartta. Lainattu 26.5.2017.
<https://kartat.tampere.fi/oskari>

2 Järvi, Mikko. 2009. Ratinanrannan yleissuunnitelma. Ratinaa rähinöittä. Kuntatekniikka.
<http://kuntatekniikka.fi/wp-content/themes/kuntatekniikka/images/pdf/skty/jarviRatinaa%20rahinoitta%20SKTY%2029-5-2009.pdf> Lainattu 13.4.2017.

3 Tampereen kaupunki. 2004. Asemakaava. Kaavoitusyksikkö. Kaava 7991. Kaavakartta.
<https://www.tampere.fi/cgi-bin/kaava/kaavadoc?7991> Lainattu 7.3.2017.

4 Jonna Nyholm

5 Jonna Nyholm

6 Jonna Nyholm

7 Jonna Nyholm

Taulukot

1 Tampereen kaupunki. 2017. Tampere alueittain 2017. Tampereen kaupungin tietojohdampalvelut.
<https://public.tableau.com/profile/tampereen.kaupunki#!/vizhome/Tamperealueittain2017/Etusivu>
Lainattu 29.7.2017

Taustoittava aineisto

11 jäljellä – Viimeisiä asuntoja viedään Etelärannassa. Tamperelainen. 8.3.2013.

<https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/107894-11-jaljella-viimeisia-asuntoja-viedaan-etelarannassa>

Ilkka, Sakari. 2016. Tampere houkuttaa maksukykyisiä – useat ostavat kaupungista viikonloppukoteja. Aamulehti. 23.7.2016.

<https://www.aamulehti.fi/kotimaa/tampere-houkuttaa-maksukykyisia-useat-ostavat-kaupungista-viikonloppukoteja-23804445/>

Koskeniemi, Aila. 2016. Ratinasta todella tehtiin sakkorysä: moninkertainen määrä ylinopeussakkoja. Aamulehti. 27.1.2016.

<https://www.aamulehti.fi/kotimaa/ratinasta-todella-tehtiin-sakkorysa-moninkertainen-maara-ylinopeussakkoja-23415830/>

Lättilä, Hannu. 2008. Tampereen Ratinanrannan ensimmäisten kohteiden peruskivi muurattu. Rakennuslehti. 21.5.2008

<https://www.rakennuslehti.fi/2008/05/tampereen-ratinanrannan-ensimmaisten-kohteiden-peruskivi-muurattu/>

Skanska rakentaa lisää asuntoja Tampereen Ratinanrantaan. Skanska. Lehdistötiedotteet. 12.2.2010.

<https://www.skanska.fi/tietoa-skanskasta/media/uutiset/45008/Skanska-rakentaa-lisaa-asuntoja-Tampereen-Ratinanrantaan->

Ratinan Eteläranta täydentyy hyvää vauhtia. Tamperelainen. 16.11.2010.

<https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/5012-ratinan-etelaranta-taydentyy-hyvaa-vauhtia>

Repo, Harri. 2008. Ratinanrannan rakennustyöt vauhtiin Tampereella. Tekniikka & talous. 21.5.2008

<https://www.tekniikkatalous.fi/tekniikka/rakennus/2008-05-21/Ratinanrannan-rakennusty%C3%B6t-vauhtiin-Tampereella-3260824.html>

Taiteilija Pertti Kukkosen kädenjälki näkyy Ratinanrannan Tuulettaressa. Skanska. Lehdistötiedotteet. 13.6.2008.

<https://www.skanska.fi/tietoa-skanskasta/media/uutiset/44783/Taiteilija-Pertti-Kukkosen-kadenjalki-nakyy-Ratinanrannan-Tuulettaressa>

Tampereen Ratinanrannassa muurataan peruskivi uudistuvalla kaupunginosalla. Skanska. Lehdistötiedotteet. 21.5.2008.

<https://www.skanska.fi/tietoa-skanskasta/media/uutiset/48263/Tampereen-Ratinanrannassa-muurataan-peruskivi-uudistuvalla-kaupunginosalle>

Tamperelainen selvitti: Täältä löytyi Tampereen kallein katu. Tamperelainen. 8.2.2013.

<https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/104777-tamperelainen-selvitti-taalta-loytyi-tampereen-kallein-katu>

Toteuta kaupunkiunelmasi järven rannalla As. Oy Tampereen Ratinanrannan Myrskytär. Skanska. services.files.skanska.com/file/download/ae6e61ce-5f01-4b01-b5be-92b1ea426af0

Uusi keskustakoti järvimaisemassa As. Oy Tampereen Ratinanrannan Tuuletar. Skanska.
ervices.files.skanska.com/file/download/0363417a-53e0-48bc-96c9-fe63276f20db

Yhtenäinen asuinalue Ratinanrantaan. Wienerberger. Luettu 21.9.2016.

<https://wienerberger.fi/ratkaisut/yhten%C3%A4inen-asuinalue-ratinanranta-tampereella->

Ånäs, Markus. 2015. Kaupunkisuunnittelun on aika siirtyä 2010-luvulle. Kauppalehti. 19.4.2015.
Päivitetty 10.5.2017. Luettu 20.5.2017

<https://www.kauppalehti.fi/uutiset/kaupunkisuunnittelun-on-aika-siirtya-2010-luvulle/EY8nSrqs>

Ratinanrantaa koskevat asunnonmyynti-ilmoitukset Aamulehdessä, Etuovessa ja Oikotiessä
syyskuu 2016 – maaliskuu 2017.

<https://www.etuovi.com/myytavat-asunnot/tampere/ratina>

<https://asunnot.oikotie.fi/myytavat-asunnot/tampere/ratina/>

Liitteet

Liite 1 Haastattelut

Haastateltava	Haastatteluajankohta	Haastattelupaikka	Haastattelun kesto
H1	7.12.2016	Tampereen yliopiston kirjasto	54min 20 sek
H2	8.12.2016	Tampereen yliopiston kirjasto	39 min 04 sek
H3	12.12.2016	Haastateltavan koti	24 min 02 sek
H4	13.12.2016	Sokoksen kahvila	18 min 53 sek
H5 + H6	14.12.2016	Tampereen yliopiston kirjasto	1h 02min 19 sek
H7	15.12.2016	Tampereen yliopiston kirjasto	27 min 46 sek
H8	20.1.2017	Tampereen yliopiston kirjasto	35min 54sek

Liite 2 Kysymyksiä asukkaille

- Kuinka kauan olet asunut Ratinanrannassa?
- Mistä muutit?
- Minkä takia päätit muuttaa Ratinanrantaan?
- Mitkä tekijät vaikuttivat muuttopäätökseen? (Vaikuttiko mainonta?)
- Oliko vaihtoehtoisia asuinpaikkoja?
- Minkälaisia odotuksia sinulla oli muuttaessasi Ratinanrantaan? Toteutuivatko ne?
- Minkälainen Ratinanranta on asuinympäristönä?
- Mitä toivoisit tai muuttaisit lähiympäristössäsi?
- Minkälainen Ratinanranta on talvella?
- Mitä mieltä olet alueen esteettisyydestä?
- Mitä mieltä olet alueen turvallisuudesta?
- Onko asuinalueellasi häiriötekijöitä (melu,haju, ihmiset)?
- Minkälaisia ihmisiä alueella asuu? Minkälaisia ovat naapurisi?
- miten asukkaiden vuorovaikutus ja yhteistoiminta alueella sujuu (Talo, kortteli, alue)?
Tekevätkö he jotain yhdessä? Kaipaavatko he yhdessä tekemistä/ jonkinlaista muuta vuorovaikutusta
- Mitä palveluita käytät Ratinanrannassa? (Puuttuuko jotakin?)
- Miten paljon asioit Ratinanrannan ulkopuolella?
- Miten liikut muualle?
- Miten kuvailisit Ratinanrantaa suhteessa ydinkeskustaan?
- Miten ydinkeskustan läheisyys vaikuttaa asumiseen?
- Onko sinulla Ratinanrannassa jokin suosikkipaikka? Mikä tekee siitä lempipaikan?
- Minkälainen imago/maine Ratinanrannalla mielestäsi on? Vastaako se omaa käsitystäsi?
- Mitä suunnitelmia sinulla on tulevaisuuden asumisen suhteen?
- Minkälaista oppia Ratinanrannasta voidaan ottaa, kun Tampereella nyt rakennetaan muita ranta-alueita kuten Ranta-Tampellaa?